

Folkevirke

TEMA:
Det estiske mirakel

»Vores Estland«

Af Michael H. Clemmesen, pensioneret brigadegeneral, historiker

3

Det estiske kulturliv spiller på mange strenge

Af Silvi Teesalu, leder af Det danske Kulturinstitut i Estland

8

Det fælles livsrum om Det Baltiske Hav

Af Jeanne Bau-Madsen, næstformand, Folkevirke

14

Folkevirke

Social - kulturel - politisk oplysning

Udgivet af oplysningsbevægelsen
FOLKEVIRKE.

Bladet kan kun bestilles ved direkte
henvendelse til:

Folkevirkes kontor

Niels Hemmingsens Gade 10, 3. sal
1153 København K
Tlf. 33 32 83 11
e-mail: folkevirke@folkevirke.dk
www.folkevirke.dk

Dette nummer koster i styksalg
kr. 50,00 + porto.
Særpris for klassesæt.
Årsabonnement,
kr. 210,00 pr. år (incl. porto).

Redaktion

Annemarie Balle
(ansvarshavende)
Reventlowgade 18, 4. sal tv.
1651 København V
Tlf. 51 51 24 20

Forretningsudvalg

Formand: Annemarie Balle
Næstformand: Jeanne Bau-Madsen
Kasserer: Tove Katstrup
Ulla-Brita Gregersen
Ellis Grønvold
Karen Hallberg
Ulla Lunde Hansen
Tove Hinriksen
Zara Y. Jensen
Gunvor Fink Møller
Britta Poulsen
Susanne Tarp

**Folkevirke er grundlagt af Bodil
Koch i 1944 som en tværpolitisk
oplysningsbevægelse for kvinder.**

**Deadline for næste nummer:
15. oktober 2013.**

Oplag: 1.200.
Tryk: Aars Bogtryk & Offset,
tlf. 98 62 17 11,
aarsbogtryk@aarsavis.dk
Layout: Louise Christensen.
ISSN 0015-5845

Produktionen af dette nummer af
»Folkevirke« er støttet af Statens
Kunstråds Litteraturudvalg

STATENS
KUNSTRÅD
DANISH ARTS COUNCIL

FORENINGEN AF
DANSKE
KULTUR-
TIDSSKRIFTER

Det estiske mirakel

»Jo længere tilbage du kan se,
desto længere fremad ser du sandsynligvis«

Winston Churchill

Sagnet siger, at Dannebrog faldt ned fra himlen i 1219 under slaget ved Lyndanise i nuværende Tallinn i Estland.

Til legenderne om slaget er efterhånden også opstået en historie om, at så længe ærkebisp Andreas Sunesen strakte armene mod himmelen, havde de danske styrker succes, men når han tog armene ned, gik det tilbage for danskerne.

Det er en meget livskraftig legende, og selv i dag har danskerne et særligt forhold til både Estland og de øvrige baltiske lande.

Folkevirke er i øjeblikket koordinator for et Nordplus-støttet projekt – »Nye og gamle demokratier« – hvor Estland er en af partnerne. De øvrige partnere er de to andre baltiske lande samt Norge.

Repræsentanter for Folkevirke har været på projektbesøg i Estland og oplevet den rivende udvikling, som Estland er inde i.

Som det bl.a. kan læses i dette temanummer, så er Estland førende inden for it-teknologien. Desuden kan man læse, at esterne i 2018 i forbindelse med 100 året for sin selvstændighed vil opføre et mentalt »Eiffeltårn«, som kan vise styrkerne ved den estiske model.

Estlands udvikling har været imponerende, og der er blevet taget mange visionære tiltag.

Befolkningen har også tacklet de mange økonomiske udfordringer forbilledligt. Den har været gennem en hestekur, som har været kort og hård. Resultaterne er så til gengæld kommet hurtigt.

Læs om dette og meget mere i dette temanummer af Folkevirke.

God læselyst og på gensyn til Folkevirke-arrangementer i efteråret!

Annemarie Balle,
redaktør

Indhold

»Vores Estland«	3
Det estiske kulturliv spiller på mange strenge	8
Den estiske mirakelkur	12
Det fælles livsrum om Det Baltiske Hav	14
Estland – tidslinje	17
Essay om Grundtvig:	
Tanker om Grundtvigs opfattelse af kristendom	19
Folkevirkes »Kulturmosaik« modtaget med begejstring	20
Invitation til »Kulturmosaik«	22
Den europæiske mangfoldighed	23
Debat om ungdomsdemokrati	26
Lene Glistrup er død	29
Det sker i Folkevirke i de næste måneder	30
Bedsteforældre/børnebørn-lejr 2013	32

»Vores Estland«

- om de mange elementer, der er baggrund for udviklingen af det estiske »mirakel«

Af Michael H. Clemmesen, pensioneret brigadegeneral, historiker

Det skete ganske vist med hjælp fra en britisk flåde baseret i København. Finland ydede naboassistance med våben, penge og frivillige og ikke mindst demonstrationen af, at det var muligt at opnå selvstændighed. Imidlertid var det først og fremmest gennem egen diplomatiske indsats og kamp, at esterne opnåede deres selvstændighed fra tyske østimperialister og Sovjetrusland i Frihedskrigen fra november 1918 til februar 1920. Små fire år senere imødegik estiske hærenheder i Tallinn effektivt et kommunistisk kupforsøg, som var forberedt fulgt op af en sovjetisk invasion, men i krise og krig holdt heldet ikke længere. Den økonomiske vækst blev brudt af den internationale økonomiske krise, og i 1934 blev demokratiet afløst af et autoritært styre støttet af hæren. I efteråret 1939 blev det fortsat neutrale Estland tvunget til at acceptere sovjetiske baser, som derefter – ydmygende og traumatisk for esterne – blev anvendt til at bombe Helsinki i Vinterkrigen 1939-40. I juni 1940 fulgte fuld sovjetisk besættelse og annekser, i sommeren 1941 blev det centrale Estland krigsskueplads under Hitlers invasion af Sovjetunionen, og i 1944 blev ikke mindst Nordestland smadret under den sovjetiske modoffensiv. Resolute forsvarskampe i sommeren det år vest for Narva sinkede dog erobringen af kysten så meget, at titusinder af

estere kunne slippe over Østersøen og derefter i eksil nære idéen om et igen selvstændigt Estland. Derefter fulgte den eksistens i den først åbent terroristiske og så grå totalitære sovjetstat. Det var rædselsfuldt, som Sofi Oksanen beskriver i sine romaner, men den estiske nation levede videre beskyttet af sit sprog i rammen af sin stærke kultur og de normalt meget stærke familiebånd.

Den stadige økonomiske og moralske hensygnen af Sovjetunionen skabte sammen med Gorbatjovs åbenhedspolitik i anden halvdel af 1980'erne rammen for baltiske selvbestemmelsesbevægelser, der kulminerede med den 600 km lange menneskekæde gennem de tre lande den 23. august 1989.

Demonstrationen skulle mindes den Molotov-Ribbentrop-traktat, der 50 år tidligere havde beseglet balternes skæbne. I modsætning til danskerne kan balterne ikke glemme, at Pesten over Europa ikke kun kom fra Hitler-Tyskland.

Ny selvstændighed

To år senere betød sammenbruddet af det gammelkommunistiske kupforsøg i Moskva, at de tre baltiske sovjetrepublikker igen blev selvstændige lande.

Selvstændigheden bragte ikke lykken, og mens vesteuropæerne sammen med andre naive troede, at historien var slut og Ruslands vej mod vest var sikret, vidste de baltiske ledere, at de kun havde kort tid til at sikre deres landes fremtidige selvstændighed.

Det var ikke let.

De nye regeringer overtog også i disse dele af ex-Sovjetunionen sammenbrudte økonomier med nedslidt infrastruktur og produktions-

apparat, oppustede og korrumpede grupper af demotiverede og selvtjenende offentlige ansatte. Man stod med omfattende forurenede områder samt en boligmasse og produktionsbygninger i byerne og på landet, der enten var ekstremt dårligt sovjetbyggeri eller ældre bygninger, der på grund af svigtende vedligeholdelse gennem næsten 50 år var forfaldne eller ruiner.

Befolkningens situation var præget af social nød samt en kynisme og ødelæggelse af den grundlæggende tillid mellem mennesker. Dette sidste er den ganske vist skjulte, men samtidig værste, vanskeligste og længst varende del af sovjetarven. Hertil nationale og sociale modsætninger mellem baltere og de ikke-baltere, som sovjetmagten havde anvendt som industri-bosættere, specielt i de større byområder i Letland og Estland. Nøden og den ældre generations afvisning af alt det nye, de ikke forstod, førte til længsel efter en stærk mirakelmand som afløsning af de snakkende og nok selvtjenende parlamentarikere. Det skabte rum for opportunistiske, demagogiske politikere og et ustabil fundament for demokratiet. Selv i Estland var der indledningsvis ikke nogen klar grænse mellem kanten af det politiske miljø og de da åbent konkurrerende, organiserede kriminelle grupper. Og i de første par år var der stadig russiske militære styrker i landene.

Det er afgørende at holde sig hele denne 20. århundredes smertefulde historie for øje, når man med imponeret undren betragter situationen i Baltikum i dag. Det er også væsentligt at huske, at ikke alle problemer nu er løst. Det forudsæt-

Lidt af den fysiske arv: Fra en tidligere kollektiv gård i Äriküla ved Viljandi i den centrale del af landet. Foto: www.estonica.org.

ter både, at Rusland ophører med nostalgisk at søge en national identitet i den autoritære og fremmedfjendske stormagtsfortid, og at resten af Europa opfører sig ligeså nøgternt, disciplineret og med samme prioritering af det væsentlige som balterne.

Der er ikke plads her til at dække alle de tre, meget forskellige, lande, så det efterfølgende vil blive koncentreret om at forklare den estiske udvikling. Det er en subjektiv, helt personlig, uvidenskabelig skitse, et resultat af nu 23 års bekendtskab og interesse og 10½ års samliv.

Artiklens idé er, at jeg først præsenterer en håndfuld af de estere, som jeg havde privilegiet at lære at kende som venner eller varme bekendte i et tæt samarbejdsforhold, helt fra landets første præsident, Lennart Meri, til Annetriin Treier, min personlige hjælper i seks år, da jeg var projektleder og chef/rektor i Tartu. Præsentationen skal illustrere, at miraklet er skabt af mennesker, og den skal danne

grundlaget for de afsluttende tanker om, hvordan det blev muligt.

Grundlaget: Personerne

Jeg besøgte første gang Estland i eftersommeren 1990 på den rejse, som Det Udenrigspolitiske Selskab arrangerede for at markere Herbert Pundiks initiativ at oprette Dansk Kulturinstitut i Baltikum. Under besøget i Tallinn bragtes jeg sammen med to personer, der på forskellig måde kom til afgørende at præge deres lands udvikling. For

Estlands første præsident, den nødvendige, charmerende og karismatiske enfant terrible, landsfader Lennart Meri. Foto: postimees.ee.

det første den imponerende, stærkt socialt bevidste, kloge dame, journalistikprofessor Marju Lauristin, hvis politiske karriere måtte begrænses af, at hun var datter af landets første kommunistiske leder, Johannes Lauristin, der forestod Sovjet-anneksionen i 1940. Det hjalp heller ikke, at hun var kvindelig politiker i et stadig fundamentalt macho-præget post-sovjetisk samfund.

Den anden var den unge samtids-historiker Mart Laar, der var min personlige guide i den gamle by under besøget. Laar var på det tidspunkt valgt formand for Den Estiske Kongres, der repræsenterede estere både i og uden for den estiske sovjetrepublik. Han blev senere formand for Fædrelandspartiet, statsminister i to afgørende perioder af landets historie og var senest forsvarsminister i den nuværende liberalt ledede regering.

Besøget og mødet med disse to personer blev stærkt medvirkende til, at jeg deltog i stiftelsen af Dansk-Estisk Selskab senere samme efterår.

Engagementet bragte i foråret 1991 bekendtskab med Raivo Vare, søn af den intellektuelle estiske sovjetgeneral Vello Vare, som 50 år tidligere havde været kommunistisk aktivist. Raivo Vare var på det tidspunkt bl.a. minister for de paramilitære grænsevagtsstyrker, som Edgar Savisaars regering var ved at opstille. Den fysisk store dynamiske Vares eneste senere ministerpost var trafikminister i centrum-venstre-regeringen i sidste halvdel af 1990'erne. Han var i en periode en effektiv leder af Tallinns store containerhavn, er nu igen bankdirektør.

I foråret 1992 indledtes bekendtskabet med den tidligere sovjetiske panserofficier, oberst Ants Laaneots, der stædigt og energisk kom til at lede og drive starten af opbygningen af de nye estiske væbnede styrker, inspireret af det finske

eksempel. Samarbejdet blev tæt ni år senere, da generalmajor Laaneots overtog som chef for den estiske officersskole, der var vært for det baltiske forsvarsakademi i Tartu. Fra 2006 til 2011 blev generalen estisk forsvarschef.

I perioden fra sommer 1994 til efteråret 1997 medførte ansvaret som dansk forsvarsattaché i de baltiske lande bl.a. arbejdet med et stort antal projekter med dansk støtte til opbygningen af de estiske regulære forsvarsstyrker og hjemmeværnsstyrker. Nøglekontakten i det indledningsvise meget lille Forsvarsministerium var den unge, robuste, patriotiske, analytisk højt begavede historiker Margus Kolga. Nogle år senere kom Kolgas succesrige indsats for at umuliggøre korruption ved en stor materielanskaffelse, at han fik en formel ansættelse på det baltiske forsvarsakademi. Han kom derfra til Udenrigsministeriet og er i dag sit lands FN-ambassadør.

Lennart Meri havde den for statsoverhoveder nok ret usædvanlige tendens til at søge råd langt under og uden for kredsen af formelle rådgivere. Allerede i min periode som Forsvarsattaché indledtes et asymmetrisk bekendtskabsforhold, som fortsatte selv efter, at Meri gik af i efteråret 2001 efter sin anden periode. Den akademiske kulturpersonlighed Meri var en helt usædvanlig bredt dannet intellektuel og sprogbegavelse. Han blev deporteret i første bølge i 1941, da Stalin rensede baglandet før den ventede krig, men havde efter hjemkomsten gennemgået sin akademiske uddannelse med udmærkelse i begyndelsen af 1950'erne. Meri var i 1988 med til at skabe den estiske Folkefront sammen med historikeren Trivimi Velliste. Han var udenrigsminister i overgangsregeringen 1990-92 og blev herefter valgt til sin første præsidentperiode. Meris optræden som præsi-

Margus Kolga, her som sit lands FN-ambassadør. Foto: comm.wikimedia.

dent var til tider kontroversiel ved at gå betydeligt ud over stillingens formelle grænser, men efter sin død ses han med rette som landsfaderen. Han manøvrerede landet igennem den første periode, der som beskrevet ikke var uden problemer. Som udenrigsminister rekrutterede Meri den buket af unge akademikere, der efterfølgende kom til at danne hovedstammen i landets meget kompetente diplomatiske korps, herunder Jüri Luik, der i de efterfølgende år dels var udenrigsminister og forsvarsminister, dels Estlands NATO-ambassadør. Han er nu sit lands Moskva-ambassadør. Han var min lokale politiske chef i det meste af perioden som chef for det baltiske forsvarsakademi.

Den næstsidste af gruppen af estiske ledende personligheder, som bidrog til at skabe mit billede af rødderne til det estiske »mirakel«, er Jaak Aaviksoo, som jeg lærte at kende, da han var rektor for Tartu Universitet, mens jeg arbejdede i byen. Han havde tidligere været undervisningsminister. Det er han nu igen efter en periode som sit lands forsvarsminister. Som viden-

skabsmand er Aaviksoo internationalt kendt fysiker, som chef og uddanner usentimental kvalitetskrævende. Hans netværk i Rusland gør, at han er vidende og klar analytiker af udviklingen i det meget store naboland.

Den næstsidste er den dynamiske liberale borgmester i Tartu fra 1998 til 2004, Andrus Ansip. Han er uddannet som kemiingeniør, men er først og fremmest en robust og effektiv, idérig og beslutsom bykonge. Som borgmester fik han hurtigt skabt vækst i en by, der – ikke smigrende – før blev omtalt som det estiske Minsk. Han har i årene efter 2005 demonstreret sine lederevner som sit lands statsminister, genvalgt på trods af de meget hårde besparelser, som han gennemførte, da den internationale økonomiske krise punkterede landets forbrugs- og boligprisboble i 2008. Esterne accepterede åbenbart, at de trods alt ikke varigt kunne gå på vandet, selv om følelsen havde været fed.

Entreprenørånd

Ledere kan dog kun skabe rammerne. Det var de almindelige estere, der måtte udnytte dem. Lad mig til sidst nævne tre. Først Silvi Teesalu, den dynamiske og ambitiøse leder af det danske kulturinstituts afdeling i Estland. Silvi er en af de stærke kvinder, som sejler- og fiskersamfundet på den store estiske ø Saaremaa (Ösel) er kendt for. Hun er datter af en kvinde, der overlevede at blive deporteret til Sibirien både i 1941 og igen i 1949, og hun voksede op under deportationen.

Den anden er Valev Plato, der for mig kom til at repræsentere den entreprenørånd og vilje til at tage risici, der var nødvendig for at overleve i et kriseramte samfund som det estiske i 1990'erne. Som så mange andre mænd i det post-sovjetiske samfund måtte Valev i perio-

Til højre Silvi Teesalu, den energiske leder af Det danske Kulturinstitut i Estland. Her sammen med Estlands ambassadør i Danmark, Katrin Kivi, ved markeringen af nationaldagen i år. Foto: Hasse Ferrold.

der kæmpe med alvorlige personlige problemer samtidig med, at han skulle finde indkomst som bankuddannet i en ekstremt usikker banksektor. Jeg lærte ham at kende som en god ven og helt uundværlig støtte under klargøringen af skolebygningen, elevhotellet og etableringen af det første internationale boligmarked i hans by. Uden hans konstante, klare og loyale indføring i de lokale forhold og i mulighederne for at få penge til byggeri ud af Tallinn-bureaukratiet samt brobygning til alle, var projektet aldrig blevet klar til tiden. I 1998-99 var vejen fra plan til realitet i Estland stadig ikke let og lige.

Den tredje er Annetriin Teier. Hun havde diplom i engelsk fra Tartu Universitet og var enlig mor for to døtre efter et sammenbrudt ægteskab. Hun klarede dagen og vejen ved at være flyttet til et gammelt bondehus langt fra Tartu, hvortil bedstemoren havde sluttet sig til hende for at hjælpe – typisk fami-

Annetriin Teier, hvis baggrund og stille, effektive bidrag kunne lede til indsigt i, hvordan landet fik succes. Foto: min webmaster Henrik Veenpere.

liens rolle i det postsovjetiske estiske samfund. Annetriin blev i første omgang ansat som det balti-

ske forsvarsakademis chefssekretær, men hendes menneskelige klogskab og stille vejledning blev snart et central element i at få den multinationale skole til at virke med et minimum af intern konflikt. Derfor blev hun senere den af alle accepterede leder af skolens lokalansatte, og hun sikrede, at enhver nyansat var bedre end den, der forlod os.

Som en konsekvens af akademiets rolle i Tartu, blev jeg inviteret til at deltage i byens anden Rotary-klub af Laaneots og Aaviksoo. De andre medlemmer var typisk i fyrrerne eller halvtredserne, men alle havde, her kun syv år efter Estland slap ud af Sovjetunionen, lært sig at tale og forstå engelsk. Typisk for den beslutsomhed, der prægede landet.

Elementerne i miraklet

Drivkraften bag alt, der er sket siden 1991, er kombinationen af en nok lidt forskønnet erindring om selvstændighedsperioden 1920-40 og det modsatte om sovjetperioden, primært præget af terrorperioden i de første ti år og stagnationen de sidste ti.

Uanset aktuelle problemer husker man klart, at der findes noget værre. Man har i øvrigt indset, at pragmatisk sund fornuft er en langt bedre vejledning i politiske valg end ideologi. Dette gør, at der godt kan være alvorlige personlige stridigheder, irritation og had mellem politikerne og andre medlemmer af eliten, der i det lille land jo normalt kender hinanden godt. Men man vil i alt væsentligt det samme, uanset om man præsenterer sig som liberal eller centrum-venstre.

Erindringen gør, at mange af landets bedste hjerner og hjerter finder politik så væsentlig, at de personligt er aktive. Dette nærer efter et stykke tid respekten for demokratiet.

Esterne har en arbejdsmoral og arbejdsevne, der kan kaldes klas-

sisk tysk. Det er mest sandsynligt, at den har rødder helt tilbage til den estiske nationale vækkelses første tid, hvor man naturligt målte sig mod byernes tyske borgerskab. I sovjettiden så esterne personlig dygtighed og arbejdsevne som kilden til republikkens relative velstand i forhold til de andre dele af unionen. Det gav en følelse af national identitet og stolthed, der kunne kompensere for det forhold, at man ikke var herrer i eget hus. Båndene til de nu svenske eksilister og evnen til at kunne opleve det ordentlige og velstående Finland i fjernsynet, gjorde det klart, hvad man skulle nå. Finnerne var også rollemodeller, fordi det var lykkedes for det større søsterfolk gennem hård kamp i 1944 at bevare selvstændigheden.

Medens kendskabet til de to nærmeste nordiske lande var betydeligt, var det eneste man i 1991 huskede Danmark for det danske frivilligkorps under Frihedskrigen og SS-Regiment Dänemarks bidrag til forsvarskampene vest for Narva i 1944. Men på mange måder virkede de velordnede og rige nordiske samfund som en naturlig model, og deres eksempel kan have været med til, at esterne følte dyb skam over den korrupsion, der stadig prægede deres land i 1990'erne. De vidste, at den var et pinligt og upassende levn fra fortiden. De nordiske landes eksempel og påvirkning har sandsynligvis også været med til den stadige bevægelse i samfundets kønspoli-

tik, nedbygning af racisme og holdning til homoseksualitet.

Når dette er nævnt, må det samtidig understreges, at som alle lande i den tidligere østblok er det ikke den europæiske økonomiske model, men den liberale amerikanske, som man efterligner. Efter at have oplevet den totalitære velfærdsstatsmodel er man ikke fuldt overbevist om den nordeuropæiske balancegangs velsignelser. Selv hvis man ignorerer de sikkerhedspolitiske forhold, er der for mig ikke tvivl om, at hvis alternativet til et EU-medlemskab havde været en status som en ny amerikansk delstat, ville EU ikke have fået mange stemmer. Det gik rent og positivt ind, da EU-rådgivningen anbefalede afbureaukratisering som en vej fremad. Minimalstaten med lav, flad indkomstbeskatning opfattes som attraktiv i Estland.

Respekt for uddannelse

Den sidste observation er, at Estland er et uddannelsessamfund i en helt usædvanlig grad. Lærdom og formelle akademiske grader – enhver lærer – respekteres som vel i dag i Nordeuropa kun i Finland. Det ses som naturligt, at arbejdspladsen giver støtte til den ansattes videreuddannelse, ikke kun for at opnå arbejdsrelevante kompetencer, men også, når den ansatte ønsker at færdiggøre et humanistisk studium på åbent universitet. Estere anvender en stor del af deres fritid til at dygtiggøre sig. Det er dog ikke sådan, at ansæt-

telse sker ud fra niveauet af diplom. En bachelor bedømmes i stillingen efter, hvad vedkommende rent faktisk kan. Næste akademiske trin må ofte vente, til der bliver tid og økonomisk mulighed for det. Mange af de tidligere sovjetiske professorer var grundlæggende uanvendelige til at give en uddannelse, der var relevant efter selvstændigheden. Den vej, det estiske uddannelsessystem under inspiration af folk som Aaviksoo valgte, var at satse på, at den næste generation af universitetslærere opnåede en meget høj international standard. Det gjorde man ved at udnytte de legater, som blev tilbudt Estland, til at give de bedste yngre estiske akademikere adgang til doktorgrader på de bedste udenlandske universiteter og derefter lade dem konkurrere om de få professorstillinger hjemme.

Esterne ved samtidig, at de er så få, at de ud over at arbejde og studere hårdt, må vælge smarte højteknologiløsninger overalt, hvor muligt. Hvad der svarede til NEM-kortet samt betaling af parkering eller by-rundvisning via mobiltelefonen kom for mange år siden i Estland. Man beslutter hurtigt relativt simple og robuste, men stadig fronttekniske løsninger, som derfor virker; ikke ambitiøse projekter udviklet over en årrække som kompromis mellem interesse-repræsentanter i en komité. Det er ikke umuligt, at vi kunne lære lidt derovre.

*Det centrale Tallinn nu.
Foto: toptravellists.net.*

Den estiske sangfestival Laulupidu arrangeres i Tallinn hvert femte år. Den næste festival løber af stablen i dagene 4.-6. juli 2014.
Foto: Egon Tintse.

Det estiske kulturliv spiller på mange strenge

Af Silvi Teesalu, leder af Det danske Kulturinstitut i Estland og bestyrelsesmedlem af Estisk-Dansk Selskab

Det er med god grund, at Estlands kamp for frihed i begyndelsen af 1990'erne er blevet kaldt »den syngende revolution«. Sange, musik, kultur i bred forstand er en meget vigtig del af hverdagen i Estland.

Estland er geografisk set placeret midt mellem øst og vest, men også kulturelt ligger Estland i et grænseområde. I den traditionelle estiske kultur er det muligt at finde spor, som både har deres oprindelse fra øst og fra vest.

Dog opfatter de fleste estere sig selv som et nordisk folk og er begrebsmæssigt forbundet til Skandinavien.

Det er i de kulturelle elementer, som er marginale eller befinder sig i krydsfeltet mellem andre kulturer, at man kan finde interessante fænomener og kombinationer.

Den estiske kultur – på trods af dens begrænsede størrelse – rummer mange facetter. Det er let at finde påvirkninger fra andre kulturer. Personligt husker jeg, da jeg studerede det danske sprog, hvordan mange studerende var meget optaget af at finde ord, som lignede eller havde samme mening på både estisk og dansk.

Fødslen af den estiske nationale kultur kan dateres tilbage til begyndelsen af det 19. århundrede, hvor den første estisk sprogede bibel dukkede op. Siden blev også aviser og bøger trykt på estisk, ligesom der dukkede landsbyskoler op og dermed begyndte uddannelsen af et bondesamfund.

Sangens betydning

Traditionen med sangfestivaler startede i 1869 og er fortsat frem til i dag. De første sangfestivaler løb hen over en weekend, og der optrådte måske tre mandskor. I dag er der op til 30.000 sangere på scenen for at synge de vigtigste sange i den estiske nation. Desuden er der op til 12.000 dansere i farverige nationaldragter.

Traditionen med sangfestivaler holdes levende, fordi der på hver skole er kor, folkedansergrupper, ligesom der i enhver by og i større og mindre landsbyer også findes amatørkor og folkedansergrupper. Den næste sangfestival i Estland holdes i begyndelsen af juli 2014. Det at synge er en levende tradition hos alle estere. Det er naturligt at synge ved familiesammenkomster, og traditionen er tæt knyttet sammen med esternes store kærlighed til musikinstrumenter som fx harmonika, violin, guitar og mandolin.

I det forrige århundrede var der i enhver landsby et orkester med enten strengeinstrumenter eller blæsere. I dag dukker der hele tiden nye orkestre op, som spiller enten folkemusik eller mere nutidig musik.

Hver sommer tager orkestrene på turné og rejser fra sted til sted for at optræde på de lokale scener. Disse sommerkoncerter er meget populære. Her kan bl.a. nævnes koncerter som Birgitta Festival i Tallinn, Leigo Musik, Juu Jääb på øen Muhu, Viljandi folkemusikdage og Saaremaa operadage.

Der er også mange estere, der holder af jazz, og de har gennem årtier nydt jazzkoncerter og jazzfestivalen Jazzkaar.

Der er ingen tvivl om, at musik og sang gennem århundreder har spillet den vigtigste rolle for at bevare den estiske nation.

I dagens Estland findes der også mange alternative musikgrupper som fx »Rulers of the Deep«, »Dave Storm« og »Galaktlan«, som alle har vundet stor respekt og anerkendelse i både USA, Storbritannien og Tyskland – ja, i hele verden.

Danskere har set gruppen »Dragon« optræde – det er nok den mest succesfulde estiske gruppe lige nu.

Desuden kan nævnes den estiske popmusiker Vanilla Ninja, Maarja og vinderne af det europæiske grand prix i 2001, Tanel Padar og Dave Benton, som i årenes løb har udvidet deres spillestil og fulgt i sporene på vestlige sangstjerner. En af Estlands visitkort er uden tvivl moderne klassisk musik. Komponister som Arvo Pärt, Veljo Tormis og Erkki-Sven Tüür er berømte langt uden for Estlands grænser. Det samme gælder komponister som Neeme Järvi, Eri Klas og Tonu Kaljuste, som alle arbejder med forskellige kor og orkestre verden over. Sidst kan nævnes Anu Tali, som tiltrækker sig mere og mere opmærksomhed.

Estisk billedsprog

Selv om billedkunst ikke kender til sprogbarrierer, så har vejen til international succes for estiske billedkunstnere været mere besværlig end for musikken.

Videokunstnerne Jaan Toomik og Ene-Liis Semper, som har repræsenteret Estland på Venedi Biennalen, har meget aktivt deltaget i det internationale kunstnerliv sammen med bl.a. Mare Tralla og Liina Siib.

*Det estiske kunstmuseum KUMU
i Tallinn slog dørene op i 2005.*

Estlands ældste teater Vanemuine i Tartuhas. Foto: Ivo Kruusamägi.

Inden for Estlands grænser har kunstnere som Jüri Arrak og Enn Poldroos i årtier været meget populære lige som kunstnerne Tiit Pääsuke, Raul Meel og Olev Subbi. Det danske kulturinstitut i Tallinn har støttet udstillinger af estisk kunst på Randers Kunstmuseum, Svanekegaarden på Bornholm samt i Rundetårnet i København.

Desuden kan det nævnes, at estiske kunstnere har arbejdet sammen med danske kunstnere i et projekt i Hjørring i årene 1997-2000, ligesom der kunne noteres et fantastisk samarbejde i løbet af »Projekt«-udstillingen i Tallinn i 2003.

Det er helt tydeligt, at det estiske kunstliv har fået pustet nyt liv i sig med åbningen af det nye estiske kunstmuseum KUMU i Tallinn i 2005.

Litterært spændingsfelt

Estisk litteratur har lige som mange andre central- og østeuropæiske lande sin begyndelse i det 19. århundrede.

Den første bog på estisk blev trykt i 1535, og i slutningen af det 19.

århundrede var analfabetismen stort set udryddet.

I dag er litteratur stadig populært blandt befolkningen. Frygten for, at markedet skulle blive oversvømmet af billig, kommerciel litteratur, har vist sig at være forkert.

På den aktuelle estiske litterære scene kan man finde flere tendenser.

Et af de helt store navne er Jaan Kroos, som blev nomineret til Nobelprisen i litteratur. Han har beskrevet den estiske historie og esternes skæbne.

Jaan Kaplinski, som er en alsidig skribent, poet, essayist og iværksætter, er også betydende på den litterære scene.

Forfattere som Tonu Onnepalu og Haso Krull har spillet vigtige roller ved at pege på væsentlige elementer i den estiske kultur. Viivi Luik har skrevet poesi og prosa, hvor hun har ladet historiske hændelser og personlige oplevelser blive flettet ind i hinanden.

Doris Kareva fortsætter traditionen med kvindelig poesi, mens Andrus Kivirähk er blevet en af de mest

populære skribenter, som i sin helt egen stil skriver om den estiske mytologi.

Forfattere som Jaan Kross, Viivi Luik, Tonu Onnepalu er blevet oversat til dansk.

Estisk drama

Der er ti offentligt støttede teatre i Estland. Gennem flere år havde teatrene det økonomisk set hårdt, men siden begyndelsen af 1990'erne har teatrene spillet for fulde huse.

Det ældste estiske teater, Vanemuine i Tartuhas, har bibeholdt sit brede repertoire med både drama, musik og danseforestillinger.

Ikke alene har Estland desuden et estisk dramateater, en opera og en ballet, men i samme topklasse findes nu også Tallinn byteater.

Desuden skal nævnes Von Krahl teateret, som meget vedholdende spiller alternative forestillinger.

Unge estiske manuskriptforfattere som Jaan Tätte og Andrus Kivirähk har vundet stor berømmelse for deres skuespil om aktuelle samfundsproblemer.

Tallinns balletskole forbereder nye dansere for den estiske opera og den estiske ballet. Niveauet på danserne er meget højt. Det kan bl.a. ses af det faktum, at danserne Age Oks og Toomas Edur, mens de arbejdede som solodansere på National Theatre i Storbritannien, modtog den prestigefyldte »Critics Circle National Dance Award«. Nu arbejder de begge igen på estiske teatre.

Moderne estiske dansere samarbejder aktivt med danseteatre over hele Europa.

Sammen med teatrene begynder den estiske filmproduktion igen at komme på fode med nye økonomiske og kreative ressourcer.

Det sker i takt med, at en ny generation af estiske filminstruktører som Marko Raat og Jaak Kilmi indtager scenen.

Det årlige højdepunkt for filmscenen er uden tvivl den internationale Black Nights Filmfestival, som har udviklet sig til at blive mødestedet for estiske filmnørder såvel som for nabolandenes filminteresserede.

Pärnu Documentary and Anthropological Film Festival, som hvert år gennemføres med filmproducent og

den alsidige kulturformidler Mark Soosaar som primus motor, har også fundet sit eget trofaste publikum.

Kendetegnet for den estiske filmindustri har i årtier været animation, hvor det største kort er Priit Pärns tegnefilm, som betragtes som de bedste i verden.

Estland er også stolt af det baltiske film- og medie collegium, som er blevet grundlagt i et samarbejde mellem Danis' filmfolk, som nu er blevet en del af Tallinn Universitetet, hvor der uddannes filmfolk fra hele Baltikum og en række andre lande.

Estisk kulturarv

Beskyttelsen af den kulturelle arv er i stigende grad blevet diskuteret gennem de senere år. De estiske byer har bibeholdt mange historiske bygninger, hvis værdi det er svært at overvurdere. I 1999 blev Tallinn sat på UNESCOs liste over historiske monumenter. I 1994 blev loven om beskyttelse af kulturel arv vedtaget, og den har skabt rammerne for bevarelse af kulturelle monumenter og placeret ansvaret for dette. Der var i 1994 registreret 18.537 kulturelle monumenter i det estiske register.

Den centrale bestyrelse for antikviteter blev etableret i 1993, og med den er der gjort et stort arbejde for

at etablere en strategi for beskyttelse af den kulturelle arv, og den følger også tæt renoveringen af gamle bygninger. Også den estiske forening for kulturel arv har spillet en stor rolle siden begyndelsen af 1990'erne.

Det var også her, at danske fonde som Dronning Margrethe og Prins Henriks Fond og A.P. Møllers Fond sammen med Tallinn by kunne restaurere den historiske danske kongehave, som ligger i den øvre del af Tallinns gamle bydel. Det er her, der står en mindesten for Dannebrog til minde om legenden om, hvor Dannebrog faldt ned fra himlen. Mindestenen blev rejst af det dansk-estiske selskab i 1994.

Det danske Kulturinstitut, der åbnede i Estland i 1990 som støtte for den syngende revolution, har gennem de seneste 23 år været en aktiv partner for kulturen for både det danske og det estiske folk og organisationer i begge lande.

Det danske Kulturinstitut har præsenteret dansk kultur, støttet kulturudvekslinger og har dermed medvirket til at bringe Estland tættere på mange folk i Danmark.

Der er stadig meget at se og opleve i Estland – især når der tales om kultur, så velkommen til Estland!

(Oversættelse: Annemarie Balle)

Den estiske mirakelkur

En hård økonomisk kur og en indre beslutsomhed er et par af hemmelighederne bag genrejsningen af Estland

Af Annemarie Balle,
redaktør

Når man ser på de tre baltiske lande, er der mange sammenfald i deres historie og landenes status som randstater i sovjettiden. Alle tre lande oplevede store tvangsflytninger af befolkninger og etablering af store russiske mindretal i de tre lande.

Men Estland skiller sig alligevel ud på mange fronter. Estland er det land i Eurozonen, der har den laveste gæld og også det land, som har rejst sig hurtigst efter den økonomiske krise.

Ja, man kan vel sige, at Estland er det mest vestligt integrerede land nord for Tyskland – Estland er fx med i Nato, hvad Sverige ikke er, og Estland er med i euroen, hvad

Danmark ikke er. Men det har bestemt ikke været de lette løsninger, som esterne har valgt for at nå så langt.

Stram økonomisk styring

I perioden 2008-2009 fik Estland reduceret sin samlede økonomi med 20% – til sammenligning kan det nævnes, at den gennemsnitlige nedtur i EU i 2009 lå på 4,5%.

Den kraftige reduktion betød, at der skulle massive sparekure til i det offentlige. Det var nødvendigt med en reduktion af de offentlige udgifter på omkring 12 procent.

De massive nedskæringer blev gennemført på få år – og ikke spredt ud over tre-fire år, sådan som man har set det ske i flere sydeuropæiske lande. Den skrappe kur har gjort ondt på mange estere, som lever med en mindsteløn på 2.400 kroner. Men kuren har

givet bemærkelsesværdige resultater. Landet har haft en vækst det seneste års tid på omkring seks procent, mens EU-landenes samlede økonomi i samme periode skrumpede med 0,6 procent.

Estland har taget førertrøjen på i udviklingen og har i dag helt styr på sine budgetter.

En udvikling, som Danmarks estiske ambassadør Søren Kelstrup siger, at man må tage hatten af for og vise stor respekt.

Indre beslutsomhed

- Og, tilføjer Søren Kelstrup, nok er der en række eksterne faktorer, som har hjulpet Estland fint på vej. Her kan man fx tænke på, at nogle af Estlands store eksportmarkeder er de nærliggende svenske, tyske og finske markeder. Men det har i sig selv ikke været tilstrækkeligt. Her har den indre estiske beslutsomhed været afgørende for at kunne gennemleve den skrappe hestekur.

Søren Kelstrup fremhæver Estlands udvikling på it-området. Estland blev fx i 2005 det første land i verden, som gav mulighed for elektronisk afstemning i forbindelse med parlamentsvalg. Estland har i mange år haft et elektronisk borgerkort, som kan bruges i en lang

Søren Kelstrup, ambassadør, Den Danske Ambassade i Estland:

“De unge har på mange måder overtaget depechen og fører Estland ind i en ny epoke, hvor der er mange unge politikere og erhvervsledere”

Foto: Lars Grundtvig

række sammenhænge fra parkering, netbank og betalingskort til sygesikringsbevis og digital signatur. Estland er dermed en af verdens førende it-nationer og klar til at håndtere udfordringer på en meget effektiv måde.

Den estiske ungdom har også hurtigt gjort sig fri af den sovjetiske skygge og markeret sig som meget entreprenante.

- De unge har på mange måder overtaget depechen og fører Estland ind i en ny epoke, hvor der er mange unge politikere og erhvervsledere. Et tegn på, at esterne grundlæggende synes tilfredse med udviklingen i deres selvstændige Estland, er bl.a., at udvandringen er meget lav sammenlignet med nabolandene Letland og Litauen.

Genskaber estisk nation

Esterne ser da også fremad og kommer videre nu, hvor deres sikkerhed og økonomi er kommet ind i en god gænge. Der er mange tegn på den udvikling og arbejdet med

at genskabe den estiske nation. Ifølge ambassadør Søren Kelstrup arbejdes der på mange fronter på at forme en estisk fremtid og definere den estiske nation.

Den estiske præsident Toomas Hendrik Ilves har bl.a. udtalt, at man i 2018 – 100 året for Estlands

Toomas Hendrik Ilves, Estlands præsident.

selvstændighed – skal bygge et »Eiffeltårn«. Et symbol for Estlands udvikling og for, at Estland har fundet frem til en form, som virker.

Det skal ikke være noget stort og prangende, men et synligt symbol på den estiske model.

Selv om Estland på mange måder er kommet fri af Sovjetunionens skygge og har fået sin sikkerhed på plads, er der stadig mange udfordringer. En af dem er det betydelige russiske mindretal i Estland. Det anslås, at russerne udgør omkring 25 procent af den estiske befolkning.

Men, påpeger Søren Kelstrup, i Estland er det russiske mindretal koncentreret i byerne Tallinn og Narva helt østpå.

Dog har der været kritik af de estiske sprogpøvere – at de er for vanskelige at bestå for bl.a. russerne, så det debatteres løbende.

Men, påpeger Søren Kelstrup, i hverdagen virker det ikke som om, at russerne har et stort ønske om at blive estiske statsborgere.

Det fælles livsrum om Det Baltiske Hav

Interview med den estiske gymnasielærer Sulev Valdmaa, som oplevede store omvæltninger i sin hverdag

Af Jeanne Bau-Madsen, næstformand, Folkevirke

Estland er i dag – 22 år efter selvstændigheden fra Rusland – det baltiske land, som har klaret sig bedst økonomisk. Landet har en voksende økonomi, har indført euro og har en befolkning, der er stolte af deres land. Immigrationen fra Estland er den laveste af alle de baltiske lande.

Dette er historien om en estisk borger, som vågnede op den 20. august 1991 til en hel ny virkelighed. En ganske almindelig gymnasielærer, der pludselig måtte se i øjnene, at han skulle lave sin undervisning om, at han ingen lærebøger havde, og at han måske slet ikke var uddannet til at undervise i gymnasieskolen.

Overgangen fra et kommunistisk diktatur til et demokrati var for esterne en udfordring, som gennemsyrede hele deres dagligdag og arbejdsliv. Befolkningen skulle ændre mentalitet, skolerne skulle ændre pædagogik, skolebøger skulle skrives om, uddannelser skulle have et nyt curriculum, og akade-

miske titler skulle konverteres efter vestlige normer.

Folkevirke traf Sulev Valdmaa i Tallinn i et Nordplus-projekt, der handler om gamle og nye demokratier.

Hverdagen under Sovjetstyret

Sulev Valdmaa vil du fortælle lidt om dig selv, fx om hvordan din arbejdssituation var i 1991?

I 1991 stod det klart, at Sovjetunionen ville kollapse, og i Estland var der forskellige interessegrupper, der planlagde en fremtid for landet. En af de mest radikale idéer var den halve million russeres drøm om, at Estland skulle bevare et tilhør til Rusland, og at russisk sprog og kultur ville få en fremtrædende plads i Estland, som det havde haft under et halvt århundredes Sovjetrussisk besættelse. Derudover var der urealistiske idéer om at genopbygge nøjagtig det samme land, som Sovjet havde besat i 1940 – en estisk republik med det samme territorium, de samme borgere, deres børn og børnebørn som indbyggere og den samme forfatning fra 1938 med modifikationer. Den idé, som blev gennemført, var meget simpel: Estland skulle fortsætte det uafhængige demokrati, som ulovligt blev afbrudt i 1940. På tidspunktet

for de store forandringer arbejdede jeg i Det Estiske Uddannelsescenter (Eesti Hariduse Arenduskeskus)

som øverste specialist i estisk historie og samfundsfag. Dette var en institution under undervisningsministeriet. Mit arbejde var meget interessant og udfordrende.

Pensum for Sovjets historie havde hædret kommunismen og den russiske politik og bagvasket den estiske republik 1918-1940. Desuden måtte der ikke undervises i den estiske kulturarv. I samfundsfag fortalte man historier om et ikke-eksisterende Sovjetdemokrati og forudså kommunisme spredt ud i hele verden. Det var indlysende, at sådan kunne man ikke undervise mere.

Min opgave var at udvikle et nyt pensum for historie og samfundsfag og at få folk til at skrive nye skolebøger med sand historie og samfundsfag – fri for indoktrinering. Desuden skulle jeg tilbyde lærerne intensive træningskurser, så de kunne kvalificere sig til at sørge for sand og demokratisk undervisning. For eksempel måtte vi undervise lærerne i historie og fortælle dem, at der var noget, der hed Molotov-Ribbentrop-pagten. Det var en vel gemt hemmelighed og meget farlig viden, som kunne udløse straf under sovjetregimet. For de lærere, der underviste i samfundsfag, måtte vi forklare, hvad demokrati er og om menneskeret-tigheder.

Det var en meget alvorlig udfordring, og der var ikke meget kapacitet til at udføre dette arbejde.

Lærere, der var universitetsuddannede, skulle have deres titler konverteret til vestlige betegnelser. Sulev Valdmaa fortalte, at hans titel blev konverteret til en masters degree, fordi han havde skrevet speciale i Estlands historie og ikke i et emne om socialisme eller kommunisme.

Demokratisk udvikling

I forbindelse med, at Estland fik sin frihed, oplevede du så, at Estland fik hjælp udefra i processen med at skabe en demokratisk stat?

Undervisning er en nøglekompetence i ethvert samfund. Ved hjælp af undervisning kan du holde et folk i isolation fra viden, færdigheder og god opførsel, som det skete i sovjettiden. Ved hjælp af uddannelse kan du skabe et samfund, der er fordomsfrit, ansvarligt og kreativt. Det er sådan, vi prøver at se meningen med uddannelse i dag.

I denne overgangsperiode var de politikere, der prøvede at genskabe og udvikle demokratiet i Estland efter det sovjetiske diktatur, meget opmærksomme på at genopbygge undervisningssystemerne.

Dette betød ikke kun et nyt og sandt indhold i historie og samfundsfag. Det betød også genskabelse af undervisningsmetoder i mange andre fag som fx litteratur. Der skulle lægges mere vægt på engelskundervisning og andre fremmedsprog i stedet for undervisning i russisk, som havde været alt dominerende. Meget vigtigt var

undervisningsmetoder, skoleledelse, samarbejde mellem skole og det offentlige og mange andre ting, som det var nødvendigt at nytænke eller ovenikøbet implementere fra bunden.

Det var klart at Estland manglede kapacitet til at indføre de ovenfor nævnte ting. Det var vores held, at der i mange lande var interesse for og ønske om at tilbyde os hjælp og assistance med at indføre en demokratisering af undervisning i Estland.

Den samme proces fandt sted i Letland og Litauen.

Folkevirkes næstformand Jeanne Bau-Madsen i samtale med gymnasielærer Sulev Valdmaa.

Vil du fortælle om, hvordan du selv oplevede denne hjælp og især hjælpen fra de skandinaviske lande?

Mens jeg arbejdede i Estlands Undervisnings Center (1988-1994) kunne jeg se, hvordan interessen for Vesten i modsætning til Sovjetsamfundet og dets kollaps, voksede. Der kom mange grupper af professionelle undervisere fra de vestlige lande til Estland på den tid. De var bl.a. interesserede i at vide, hvordan skolerne arbejdede i sovjettiden, hvordan kirkelivet fungerede, og hvilke systemer børnehaverne arbejdede efter.

Hjælp til esterne

Alt dette kunne stadig opleves i 1989, 1990, 1991 og selv i 1992.

Jeg lavede adskillige programmer for sådanne grupper og guidede dem rundt på studieture i Estland. De fleste af disse grupper kom fra de Skandinaviske lande og specielt fra Sverige. Partnerskabet var gensidigt – vi viste vores vestlige kolleger, hvad vi manglede, og de begyndte at planlægge og tilbyde os professionel hjælp.

I denne forbindelse fortæller Sulev Valdmaa, at bl.a. Finland hjalp med at oversætte skolebøger.

Noget af den nødvendige hjælp var meget materialistisk: Vi modtog

skrivemaskiner, som man stadig brugte på den tid, desuden lærebøger og andre slags udstyr helt op til minibusser til transport. Men der var også en mængde professionel udviklingshjælp som fx studieture for estiske undervisere til svenske institutioner og skoler, muligheder for at deltage i almindelige seminarer, brainstorming og gruppearbejde. Med hjælp fra det svenske Skolverket blev der fx foranstaltet en serie seminarer om at undervise estiske specialister i at udforme læseplaner for skoler, i opbygning af en demokratisk grundholdning for skoler, i at udvikle et frugtbart efteruddannelsesprogram for lærere og i at skrive lærebøger.

Et meget tæt samarbejde for at uddanne lærere i historie og samfundsfag blev etableret mellem Estisk Uddannelses Center og Lärarhögskolan i Malmö. Mange estiske specialister havde også

mulighed for at deltage i efteruddannelseskurser i Finland. Personligt deltog jeg i et historielærerkursus i Heinola og et internationalt religionsuddannelsesseminar i Järvenpää. Jeg fik også mulighed for at søge et stipendium på Svenska Institutet. Dette var en stor chance for mig, og jeg studerede i 1993 i et halvt år på Lärarhögskolan i Stockholm. Her skrev jeg en lærebog om de nordiske landes historie beregnet for afgangsklassers kurser i skandinavisk historie. Estiske undervisere og lærere er meget taknemmelige for deres skandinaviske kollegers hjælp i begyndelsen af denne overgangsperiode.

Sulev Valdmaa beskriver endvidere, hvordan han i begyndelsen af sit ophold på Lärarhögskolan i Stockholm syntes, at det var mærkeligt, at ingen fortalte ham, hvad han skulle beskæftige sig med, og hvad man forventede af ham. Dette var

helt uvant, når man plejede at arbejde i og for en socialistisk stat.

Jeg mener, at samarbejdet med skandinaviske kolleger og deres hjælp til demokratisering af vores uddannelsessystem i begyndelsen af vores overgangsperiode var meget vigtig. Den viste os, i hvilken retning vi skulle gå, gav eksempler på hvordan og tegnede et billede af estisk undervisning, hvis vi ville følge deres råd.

Troen på demokrati

Hvordan ser du samarbejdet med de skandinaviske lande i fremtiden?

Naturligvis var skandinaverne ikke de eneste, der viste deres venskab. Den samme holdning viste fx tyskere og amerikanere. Esterne var i stand til at sammenligne og vælge imellem idéer og råd, som blev givet af forskellige kolleger. Fx blev måden at afholde nationale eksamener taget fra en skotsk model. Den måde, der bruges til intensive kurser i estisk for russiske studenter, er taget efter en canadisk model. Jeg mener, at forbindelserne med de skandinaviske lande i dag er sådan, at vi på mange måder kan samarbejde som lige partnere. Estiske skolebørns præstationer i PISA, IEA og andre internationale tests er gode, og vi har gode resultater i skolesport og kunstundervisning. Grundlaget for samarbejde i dag er først og fremmest vores geografiske beliggenhed, historiske nærhed og vores tro på demokratiet.

Det er fælles livsrum for alle os rundt om Det Baltiske Hav.

At lære af hinanden, lære hinanden at kende og tale med hinanden hører heldigvis til dagens orden.

Et kig ind i det estiske museum, hvor den estiske besættelsestid fortælles. Her et indtryk af den sovjetiske plakatkunst

Estland

Den tyske Teutoniske Orden regerede Estland

I perioden 1208-1227 erobrede og kristnede Den tyske Orden de hedenske stammer i Estland. Den sydlige del og en del af Letland blev efter de baltiske korstog en del af det middelalderlige kristne Europa.

1208-1227

1219

1285

1346

1629

Solgt til de tyske ordner

Valdemar 4. Atterdag solgte hertugdømmet Estland til Den tyske Teutoniske Orden. Ordenen var grundlagt under det tredje korstog 1190 i Akka, Palæstina. Da ridderne blev smidt ud af det hellige land 1291 fandt de et tilholdssted i Nordeuropa ved Østersøen, hvorfra de tog på korstog mod preusserne, litauere og andre hedninge.

Besat af Danmark

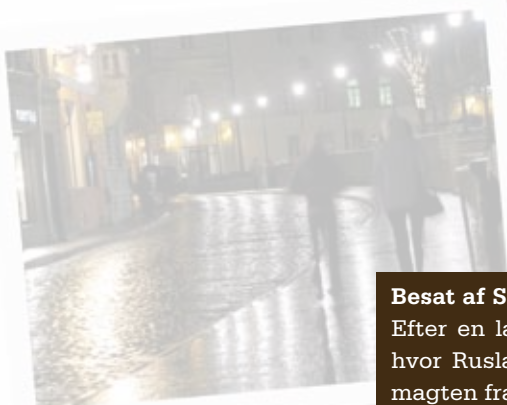
Valdemar 2. Sejv (1170-1241) tog på korstog til Baltikum og erobrede den nordlige del af Estland og etablerede hertugdømmet Estland. Ved et blodigt slag ved Lyndanise (det nuværende Tallinn) fortæller sagnet, at Dannebrog faldt ned fra himmelen.

Medlem af Hanseforbundet

Hanseforbundet var et handelsforbund af byer rundt om Østersøen oprindelig startet af Lübeck. Byerne Tallinn, Parnu, Viljandi og Tartu i Estland blev medlemmer af dette forbund.

Besat af Sverige

Efter en lang periode med krige i det nuværende Estland, hvor Rusland, Sverige, Polen og Danmark prøvede at tage magten fra tyskerne, endte det med, at Sverige ved Altmark Freden i 1629 tog magten på det estiske fastland. Kong Gustav II Adolf af Sverige (1594-1632) tvang den tyske adel til at give bønderne større frihed og oprettede et trykkeri og et (tysksproget) universitet i Tartu i 1632. Efter freden i Brömsebro 1645, hvor Danmark mistede øen Saaramaa (Ösel) til Sverige, blev Estland samlet under svensk styre. Det svenske styre forsøgte at sætte grænser for adelsvældet, og især under Karl 11. i slutningen af 1600-tallet søgte man at forbedre esternes retsstilling.

Estland

1721

Besat af Rusland

Efter Den store Nordiske krig (1700-1721) gik Estland fra svensk til russisk herredømme. Under dette opnåede de lokale tyske ridderskaber udstrakt autonomi, hvorefter den estiske bondebefolknings retsstilling blev yderligere forværret og livegenskabet gjort endnu mere tyngende.

1918

Selvstændigt

Efter den russiske revolution startede den Estiske Frihedskrig. Først var landet truet af invasion af Den Røde Hær, som dog blev slået tilbage med hjælp fra den britiske flåde, den russiske hvide nordvestlige hær og fra finske frivillige; senere fulgte tysk-baltiske erobringforsøg, som også blev tilbagevist. Frihedskrigen afsluttedes med en fredsftale, indgået 2. februar 1920 i Tartu.

1939 1940

Besat af USSR

Ved udbruddet af 2. Verdenskrig i 1939 erklærede Estland sig for neutralt. De baltiske lande var imidlertid som følge af Den Tysk-Sovjetiske Ikke-Angrebspakt inden for Sovjetunionens interessesfære, og i september 1939 blev Estland tvunget til at lægge jord til sovjetiske militærbaser. Sovjetiske styrker besatte landet i juni 1940.

1944

Besat af USSR

Under den tyske tilbagetrækning i september 1944 blev der dannet en estisk regering, men modstanden var håbløs. Estland blev hurtigt generobret af sovjetiske tropper og atter gjort til sovjetrepublik.

1991

Selvstændigt

I 1992 erklærede Estland, at 50 års sovjetisk herredømme var ovre. Estland genindførte grundloven fra 1938 med nogle ændringer og indførte sin egen valuta, kroon.

2004

Medlem af EU og Nato

Besat af Det tredje rige – Tyskland

Efter Tysklands angreb på Sovjetunionen blev Estland besat af tyske tropper og lagt ind under Reichs Kommissariat Ostland. Den tyske besættelse betød plyndring af landets resurser og store menneskelige ofre.

Essay om Grundtvig:

Tanker om Grundtvigs opfattelse af kristendom

Af Poul Ekstrand,
cand. arch. og
BA i historie

I Folkevirke nummer 1 2013 er der en god og oplysende artikel om Grundtvig som politisk tænker. Grundtvigs tanker og følelser kommer vidt omkring.

Det har givet mig lyst til også at fortælle om Grundtvigs opfattelse af kristendommen – for han var først og fremmest præst og salmedigter.

Han var selvfølgelig optaget af spørgsmålet: »Hvad er den 'rigtige' kristendom?»

Jeg vil tage udgangspunkt i, at kristendommen er en fortolkningsreligion.

Et hurtigt rids i kirkehistorien viser, at menighederne og det europæiske menneske gennem tiderne har formet kristendommen på meget forskellig måde. Oprindeligt har en lille gruppe jøder kendt eller hørt Jesus ord. Disciplene, som var omvendte jøder, fortæller i det Nye Testamente på forskellige måder om Jesus liv og gerninger, og det grundlagde den første kristendom. Discipelen Paulus rejste efter Jesus død rundt i Mellemøsten og fortalte om kristendommen og dannede de første kristne menigheder. Denne religion udbredtes fra Israel til den hellenistiske-romerske verden og blev under Konstantin den Store en statsreligion (306-337). Selv sagde Jesus, at han var Guds søn, mens andre religioner alene anerkender ham som en profet på linje med andre profeter.

I Middelalderen var kristendommen den katolske kirke med syv sakramenter og med paven som

Guds repræsentant på jorden. I 1054 deltes katolikkerne i øst- og vest-kirken. De vestlige katolikker i Rom delte sig igen i en Katolsk og en Luthersk kirke, hvor Luther bl.a. gjorde op med, at man kunne købe sig til syndsforladelse. Luther nøjedes med to sakramenter, nemlig dåben og nadveren. Troen alene er nok. Troens kilde er Bibelen.

Den danske folkekirke anerkender ikke paven som kirkens overhoved. Menighedsrådene i den danske folkekirke ansætter præsterne sammen med kirkeministeriet. Præsterne, menighedsrådene og kirkegængerne præger gudstjenesterne. Forskellige retninger fremstår i den danske folkekirke, lige fra Indre mission, vækkelser, Tidehverv, liberal teologi og Grundtvigianismen.

Fortolkninger af Grundtvig

I 1964 kom P.G. Lindharts bog om Grundtvig. Bogen skildrer hans liv som en lang diskussion om opfattelsen af kristendommen. Opfattelsen skifter i perioder af Grundtvigs liv.

Grundtvig var en meget sammensat person, som var påvirket af tidens strømninger. Derfor findes »sandheden« om Grundtvig ikke, mener Lindhart (side 9). Blandt de skiftende strømninger i tiden er Romantikken omkring 1806; Genoplivelsens år 1824, det vil sige troen på det hele menneskes frelse ved genoplivelsen af væksttro og religiøs livsførelse oven på en periode med rationel kristendom; endvidere gammel Luthersk bibeltro i 1811; Sakramental kirkelighed i 1825 til menneskelighed og folkelighed i 1832. Grundtvig giver ikke nogen ret i, at det »rigtige« kristensyn findes, fordi han søgte at forene dem alle. Han gik både ind for vækkelse og for erkendelse. Han fremstillede

i salmerne livet så positivt, at døden blot blev til »det blund, som vi fra søvnen kende« (side 9).

Gyldendals Forlag udgav i 1963 et trebindsværk af Kaj Thanning om Grundtvig – »Menneske først« (Grundtvigs opgør med sig selv). Det er i tre dele; del I Nordens mytologi; del II Det menneskelige; del III Menneske først, Kristen så. I del III skriver forfatteren, at Grundtvigs problem fra ungdommen var hjemmets kristendom overfor livet i samfundet udenfor (side 609).

I 1867 fremsætter Grundtvig offentligt det »valgsprog«, som blev til allerede i 1837: – Først menneske, så kristen (side 733). Problemet er nu, hvad Grundtvig har forstået ved menneske, hvad var hans menneskesyn? Han har nok ikke ment det almindelig naive menneske, men snarere det udviklede menneske, som har gået på højskole og/eller har lært om sine forudsætninger, som er i Kulturens historie.

Om dåben og nadveren skriver Grundtvig i 1832: »Om Dåbspagten«, der findes i Grundtvigs udvalgte skrifter bd. 5, (side 371): – Når vi forsager djævelen og alle hans gerninger og al hans væsen, da forsager vi derved den personlige fjende. I Nadveren bekræfter vi den gamle dåbspagt – at vi tilhører den kristne menighed.

Præsten siger: – Jeg døber i faderens, i sønnens og i Helligåndens navn. Her må jeg fortolke, at der døbes i treenighedens navn. Om treenigheden skriver Svend Bjerg i »Religion og Livsanskuelse« (Gyldendal 1983), at den kristne Gud er et væsen, men tre personer. Det står fast, at Kristus er Guds søn, og at Helligånden er Guds ånd. Ånd er hos Johannes sandhedens ånd og hos Paulus erkendelse.

Folkevirkes formand Annemarie Balle (i gul trøje) fortæller sammen med Folkevirker Charlotte Prætorius (yderst t.v.) engageret om Folkevirkes nye initiativ – »Kulturmosaikken« – på Folkemødet på Bornholm.

Folkevirkes »Kulturmosaik« modtaget med begejstring

Folkevirke præsenterede sin nye aktivitet »Kulturmosaikken« på Bornholm i juni

Af Annemarie Balle

Gennem de seneste måneder har Folkevirke indsamlet snapshots af Danmark anno 2013. Der er samlet snapshots ind over hele Danmark på tværs af alle skel – alder, køn, etnicitet, religion – fra danskere og folk på gennemrejse i Danmark i både små og store byer.

Indsamlingen er sket ved dels at sende engangskameraer ud og dels ved at bede folk om at tage fotos med deres mobiltelefoner. Resultatet er blevet en samling på mere end 300 fotos.

De mange fotos er blevet trykt som brikker til et dialogspil. Det er blevet til fem spil – et for hvert af de fem spørgsmål, som skulle besva-

res med et fotosvar. Det er blevet til 50 fotosvar i hvert spil.

Desuden er der blevet trykt et samlet sæt med et udvalg af fotografier fra hver spørgsmålskategori.

Da dialogspillene skal bruges til at sætte gang i en samtale, er der desuden blevet trykt fem foldere med debatoplæg, spørgsmål samt forslag til yderligere læsning.

Det er tanken, at spørgsmål, dialogspil og foldere skal bruges i mange sammenhænge – både til møder i Folkevirkes kredse landet over, ved udstillinger på fx aktivitetscentre og biblioteker, så derfor er der også fremstillet 40 plancher, som hver måler 60 x 60 cm.

Hele dette materiale er nu taget i brug flere steder, ligesom det kan

ses – og downloades – fra Folkevirkes hjemmeside.

Første præsentation skete på Bornholm i samarbejde med Erindringscenter Bornholm, som har til huse i Rønne. Sammen med centerets daglige leder Jens Rehfeld blev der arrangeret en udstilling og en debatemiddag.

Udstillingen varede fra mandag til fredag, hvor den så flyttede op til Folkemødet i Allinge. Folkevirke havde fået en plads i Dansk Folkeoplysnings Samråds Telt. Her blev debatmaterialet vist, og om lørdagen havde Folkevirke fået en time til at lægge op til debat om et af de fem emner. Valget var faldet på spørgsmålet »Hvad er fællesskab?«

På debatmødet orienterede Folkevirkes formand Annemarie Balle først kort om baggrunden for »Kulturmosaikken«, mens leder af Erindringscenter Bornholm, Jens Rehfeld, lagde op til debat om begrebet fællesskab. Derefter fik deltagerne mulighed for at vælge netop den brik, som de mente

bedst viste begrebet fællesskab. Derefter udspandt der sig en spændende dialog om deltagernes opfat- telser af fællesskab.

I løbet af folkemødets åbningsdage delte Folkevirke blade og præsentationsmateriale ud og deltog i en lang række debatter og fik samtalen med mange af de andre folkeoply-

sere og meningsdannere, som del- tog i Folkemødet.

Det var et spændende arrange- ment på Bornholm med rig lejlig- heds for dialog og debat. Et folke- møde, hvor der var mulighed for samtaler på tværs af alle skel – helt i tråd med Folkevirkes formåls- paragraf.

Leder af Erindrings- center Bornholm Jens Rehfeld er klar til at tage imod gæster til debatterne om bl.a. fællesskab.

Folkevirkes formand Annemarie Balle ved informationsbordet på Erindringscenter Bornholm.

Et kig ind i den del af udstillingen på Erindringscenter Bornholm om »Hvad er fællesskab?«, som blev vist på Erindringscenter Bornholms afsnit om gamle køkkener.

KULTURMOSAIKKEN

SNAPSHOTS AF DANMARK ANNO 2013

INVITATION TIL KULTURMOSAIK

Folkevirkes dialogkort og snapshots af Danmark anno 2013 er nu klar til at blive introduceret i Folkevirkes kredse samt til andre interesserede

I »Folkevirke« nr. 2 2013 blev »Kulturmosaikken« omtalt – en visuel rejse, som vi ønsker at tage alle interesserede med på. Vi ønsker at tage jer alle med på en rejse rundt i Danmark i 2013. Derfor har vi udarbejdet et materiale – et dialogspil – som kan danne grundlag for debatter og studiekredse rundt omkring i landet. Materialet bliver også tilbudt folkeskolens øverste klasser, ungdomsuddannelser og pædagogiske centraler.

Materialet består af:

- **Plakater med felt til at skrive tid og sted**
- **Fem forskellige æsker med hver 50 debatkort**
- **Foldere til hvert emne med oplæg til debat, videre fordybelse og forsalg til supplerende læsning**
- **Blandede debatkort med i alt 150 debatkort**
- **Blikfang i form af 40 fotoplancher, som er monteret på lette plader, der måler 60x60 cm. Plancherne kan bruges under mødet eller på udstillinger på fx biblioteker, medborgerhuse og sprogskoler**

Materialet tager udgangspunkt i fem spørgsmål, som Folkevirke har stillet:

- Hvad er typisk dansk?
- Hvad er kultur/hverdagsliv?
- Hvad er familie?
- Hvad er tradition?
- Hvad er fællesskab?

Det er spørgsmål, som Folkevirke mener kan være med til at indkredse, hvad der rører sig i Danmark anno 2013.

Plakaterne kan bruges, hvis kredsen ønsker at holde et møde eller en studiekreds. Den er udformet, så der er et felt, hvor man kan skrive, hvor mødet foregår og hvornår.

Desuden er der **5 æsker med hver 50 dialogkort**. De 5 æsker indeholder billeder indenfor hvert emne. Hvert emne har sin egen farve.

Til hvert emne er udarbejdet **en folder** med baggrund for emnet, 5 spørgsmål til emnet og en litteraturliste gør det muligt at arrangere både studiekredse og debatter om de 5 emner.

Hvis man ønsker selv at bestemme hvilke billeder, der hører til et af de givne spørgsmål, findes der også **150 blandede dialogkort**.

Til ophæng på fx skoler og biblioteker findes **40 plancher (60 x 60 cm) med fotos** fra hvert tema.

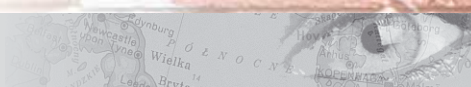
Der er flere måder at bruge materialet på. Her er nogle eksempler:

- Invitér via plakaten til en studiekreds med emnet »Danskhed«. Brug folderen som fælles baggrundsviden og spørgsmålene til at sætte gang i debatten. Brug litteraturhenvisningerne til mere dybtgående studier af emnet.
- Læg alle dialogkort med emnet fællesskab ud på bordet. Svar på de stillede spørgsmål fra folderen

og debatter emnet. Kan med fordel bruges i foreninger i forbindelse med møder eller generalforsamlinger.

- Brug de blandede kort til et forældremøde i skolen, børnehaven eller fritidsordningen. Bed deltagerne finde kort, som de synes afspejler deres opfattelse af »Familie«. Diskutér de stillede spørgsmål i folderen og debatter emnet i al almindelighed.
- Hæng plancherne op på biblioteket. Læg folderne ved. Spontane debatter og dialoger vil opstå.
- På sprogcenter og i integrationsprojekter kan man med fordel bruge kultur- og traditionskortene. Hvis man vil være en del af det danske samfund, er det vigtigt at kende danske traditioner og dansk kultur. Måske kan man finde lighedspunkter med egen baggrund?
- Emnet traditioner kan være en vigtig baggrund for en diskussion generationer imellem. Hvor mange traditioner skal vi blive ved med at holde i hævd? Er der plads til nye? Tag udgangspunkt i kort og foldere og invitér to generationer til debat.

Vi håber kredsene og andre interesserede vil gøre brug af materialet og meget gerne også formidle kontakt til udstillingssteder som fx biblioteker, medborgerhuse og sprogcentre. Plancherne kan lånes på kontoret, folderne ligger på hjemmesiden, og kortene kan købes for et mindre beløb. Plakaterne kan rekvireres, så længe oplag haves. Alt materialet kan ses på Folkevirkes hjemmeside: www.folkevirke.dk/aktiviteter/kulturmosaik/ Her kan man orientere sig om mulighederne, og Folkevirke fremsender så materialet, når og hvor det ønskes.

Den europæiske mangfoldighed

Repræsentanter for folkeoplysere i Europa har holdt partnermøde om livsstil

Af Annemarie Balle

Det EU-støttede projekt »Cultural Kaleidoscope« er nu et år inde i sin to-årige projektperiode. I projektet deltager der folkeoplysere fra foruden Folkevirke også fra foreninger i Spanien, Belgien og Tyrkiet.

Projektet fokuserer på kultur og kulturarv og har seks tematiske byggesten – kunst, livsstil, højtider, sprog, mad og musik. Der er aftalt partnermøder i alle partnerlande, og hvert møde fokuserer på et enkelt tema. Til hvert møde skal partnerne aflægge rapport om, hvad de har haft af relevante aktiviteter siden sidst, ligesom der skal præsenteres og facilitere en workshop på partnermødet om det aktuelle emne.

Det er et spændende projekt, som Folkevirke er blevet koordinator for, men bestemt også krævende. Kort før sommerferien var der partnermøde i Tyrkiet – i den lille by Vezirkörprü, som ligger godt 100 km øst for Samsun.

Partnermødet skete midt i perioden med uroligheder i Tyrkiet, og

Folkevirkes formand Annemarie Balle i officiel modtagelse hos den tyrkiske borgmester, hvor han bl.a. takkede Folkevirke som koordinator, ligesom Annemarie Balle rettede en tak til de tyrkiske partnere.

da Folkevirkes repræsentanter kom til Samsun, var det præcis den dag, hvor Tyrkiets præsident Erdogan skulle tale i byen.

Hundredvis af busser med tilhængere var kørt ind til pladsen, hvor Erdogan skulle tale og byen sydede. Der var flag og balloner over alt – og totalt trafikkaos. Men heldigvis ingen uroligheder.

Fremme på mødestedet i Vezirkörprü var alt roligt – de bannere,

som prydede byen, var for »Cultural Kaleidoscope« projektet, så det var festligt at se Folkevirkes logo på så mange bannere og plakater rundt om i hele byen.

Partnermødets tema var »Livsstil«, og Tyrkiet og Vezirkörprü dannede en spændende ramme for temaet og der blev samtidig rig lejlighed til at opleve andre af projektets temaer som fx mad og sprog. Det er tydeligt, at partnerskabet nu fun-

gerer rigtig godt og alle ser frem til at mødes og dele erfaringer fra deres aktiviteter.

Folkeoplyserne fra Belgien fortalte bl.a. om et spændende arrangement – »Speed dating for bedste-forældre og børnebørn«, hvor de to generationer skulle tale om brugen af it og i et hurtigt og intenst forløb skulle debattere forskellige udfordringer i brugen af it.

International kulturmosaik

Folkevirke havde valgt at bruge »Kulturmosaikken«. Først fortalte Folkevirkes repræsentanter om projektet og mulighederne, og derefter prøvede deltagerne dialogspillet med udgangspunkt i temaet »Hvad er fællesskab?«

Det blev til halvanden times spændende debat, og »Kulturmosaikken« bestod her også sin internationale prøve.

Det var interessant for Folkevirkes repræsentanter at høre de internationale kommentarer til dialogspillet.

Et festivalfoto i samlingen blev af de belgiske deltagere udlagt som frivillige, der var samlet og var glade for et godt forløb på en aktivitet, men de tyrkiske deltagere fortolkede billedet som en årlig sammenkomst i en hjemby, hvor unge kommer tilbage for at mødes med familie og venner.

Den tyrkiske udlægning fik spanske deltagere til at fortælle om, hvordan de ofte rejser måske 800 km for at se en fodboldkamp mellem deres yndlingshold.

Sammenfattende kan man sige, at uanset nationalitet, så blev der til emnet »Hvad er fællesskab?« valgt fotos:

- med aktivitet og mennesker på
- der udstrålede glæde og positivitet
- der viste situationer med samvær
- der viste fritidsaktiviteter, men her blev det ofte tilføjet, at aktiviteten var sekundær og samværet det primære

Hvert partnerland fik et komplet sæt af dialogspillet i alle fem kategorier med hjem og skal inden næste partnermøde i september prøve det i deres nationale netværk. Det bliver interessant at høre mere om, hvordan spillet kommer til at fungere i helt nye kulturelle netværk og hvilke diskussioner, der bliver sat gang i!

Desuden blev det aftalt, at der skulle etableres en europæisk udgave af dialogspillet. Hvert partnerland skal sende 60 fotos, og Folkevirke skal så samle brikkerne til det kommende spil.

Kommende projekter

De spanske partnere havde forberedt en spændende fotoopgave, hvor man skulle inkorporere et gammelt foto i en ny sammenhæng, så man kunne opleve, hvordan fx en bygning har ændret sig gennem de seneste årtier. Det betød, at alle fik udleveret fotografier af bestemte historiske bygninger, der stadig var at finde i byen. Det blev startskuddet til en skattejagt, og når motivet var fundet, skulle hver gruppe tage et foto – hvor den historiske bygning indgik i den moderne nutid – og herved skabte vi snapshots af en rejse gennem tid – der dannede grobund for refleksion over udviklingen og de historiske rammer – og samtidig gav mulighed for os for at gå i dialog med lokalbefolkningen.

På partnermødet blev der også drøftet mulighederne for at lave en international ordbog, som skal afspejle den kulturelle mangfoldighed i Europa. Som et eksempel på hvordan det kan gøres, blev der drøftet de forskellige måder, kvinder får lavet hul i ørene på og de forskellige baggrunde, hullet i ørene har. Der udspandt sig en spændende debat om det ud fra de tilstedeværende kvinder, hvor hovedparten havde fået hul i ørene – både som spæde og som voksne.

Folkevirker Charlotte Prætorius præsenterede »Kulturmosaikken« for de øvrige partnere og pegede bl.a. på de internationale muligheder.

På tegnebrættet er også en europæisk kalender for højtider. Detaljerne er endnu ikke på plads, men skal drøftes på det kommende partnernøde i Belgien til september 2013.

Partnernødet sluttede med et besøg hos Vezirkörprüs' borgme-

ster, og borgmesteren deltog også i partnernødets afslutning, hvor der blev delt deltagercertifikater ud og optrådt med typiske tyrkiske folkedanse.

Interesserede kan henvende sig til Folkevirke for at høre nærmere om de kommende aktiviteter og mulig-

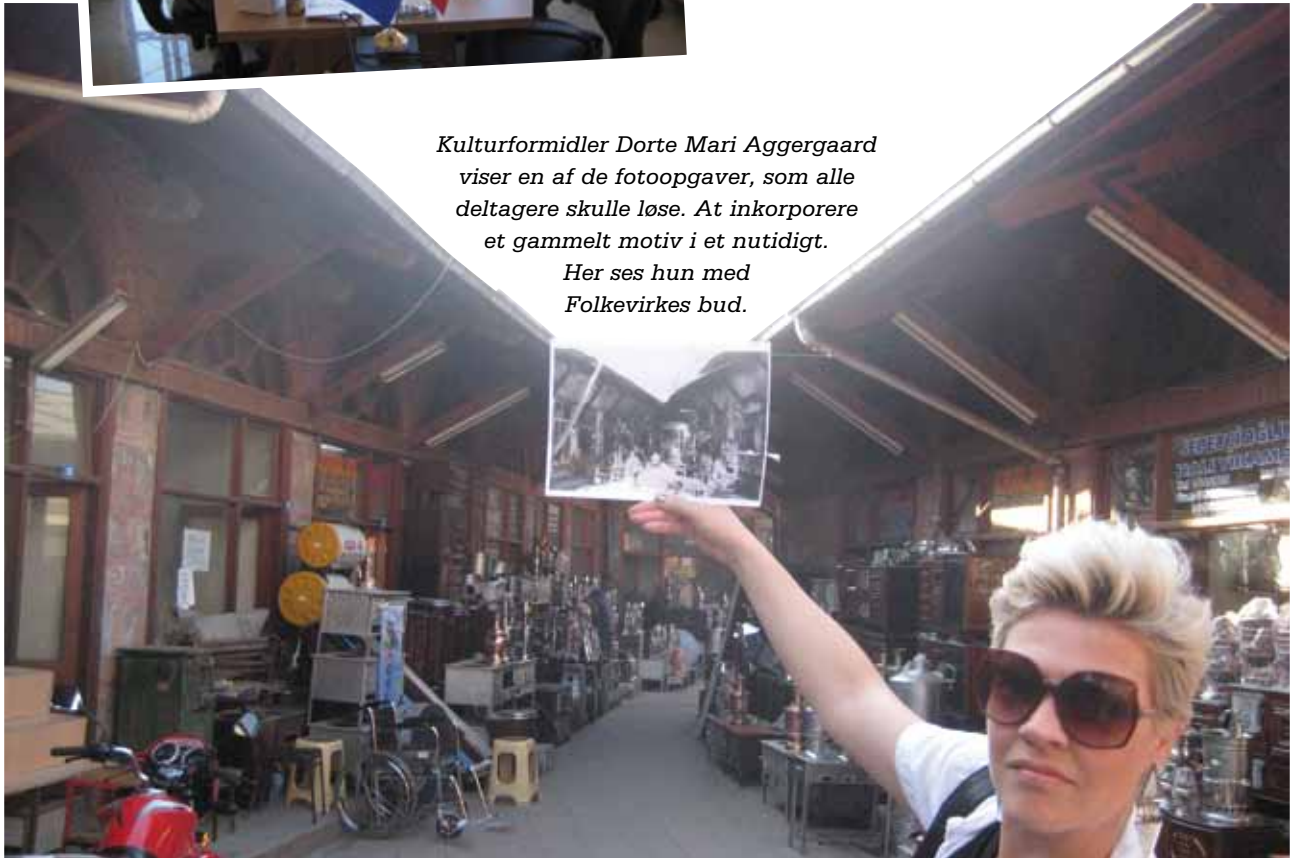
heder for at deltage i projektet. Det kan allerede nu nævnes, at projektets afsluttende møde holdes i Danmark den 26. til 29. juni 2014. Her er temaet musik, så gode forslag til aktiviteter er velkomne.

Repræsentanter fra alle partnerorganisationerne deltog ivrigt i debatten, da Folkevirkes »Kulturmosaik« blev afprøvet. Yderst t.h. ses Folkevirkes næstformand Jeanne Bau-Madsen.

Repræsentanter fra partnerorganisationerne var dybt koncentrerede, da de skulle debattere Folkevirkes dialogkort fra »Kulturmosaikken«. Yderst t.h. ses Folkevirkes formand Annemarie Balle.

Kulturformidler Dorte Mari Aggergaard viser en af de fotoopgaver, som alle deltagere skulle løse. At inkorporere et gammelt motiv i et nutidigt. Her ses hun med Folkevirkes bud.

Debat om ungdomsdemokrati

Som led i Folkevirkes Nordplus-projekt om nye og gamle demokratier har der været partnermøde i Norge

Af Jeanne
Bau-Madsen

I maj tog jeg som repræsentant for Folkevirke til Haugesund i Norge. Haugesund ligger mellem Stavanger og Bergen på Norges vestkyst. Besøget var et partnerbesøg og en del af det Nordplus støttede projekt »Nye og gamle demokratier«, som Folkevirke er koordinator for. Emnet for mødet var »Ungdomsråd«.

På ankomstdagen mødtes repræsentanter for de øvrige partnere, som kommer fra Norge, Estland, Letland og Litauen.

Det var det tredje partnermøde, så det var et hjerteligt gensyn, da partnerne har flere nøglepersoner i projektet, som deltager i hvert møde.

Inden partnerne begyndte at drøfte det aktuelle tema, var der tid til en kort rundtur i Haugesund, hvor de norske værter fortalte, at Norge i 1960'erne havde været ligeså fattigt som Albanien, men så var olieeventyret startet!

Byen var meget international, da immigranter fra De Baltiske Lande, Rusland, Tyskland og de Skandina-

viske Lande kom til Haugesund for at få arbejde i olieindustrien. Men de måtte have en uddannelse, ellers fik de intet arbejde! Foruden olieindustri levede byen af turister, som hovedsageligt kom fra Tyskland, Polen og Rusland for at fiske. Der var kun fiskeri i havet, da der var for megen strøm i fjordene. Desuden var vandet for koldt og rent i de øverste lag. Fiskeopdræt var også en stor indtægtskilde. Her var japanerne de store kunder.

Ungdomsdemokratier

Næste dag var alle samlet, og vi skulle ifølge dagsordenen begynde med, at alle de deltagende lande skulle præsentere deres indlæg vedrørende ungdomsråd.

Folkevirkes bidrag handlede om elevråd i folkeskolen, hvordan de arbejder, og hvilke muligheder de har for at få indflydelse på deres egen skole.

De lettiske repræsentanter fortalte om ungdomspolitik i landet. Fordi der er så megen korrupsion i landet, var der mangel på effektivitet og lyst til at deltage i det politiske liv. Der var vedtaget en Youth Law for de 13- til 25-årige, men de unge

i Letland vil hellere arrangere fester end at deltage i det politiske liv. Alle ungdomsråd var kun rådgivende og havde således ingen magt. Dette gør, at meget få unge deltager. Blot to til tre procent af de unge er aktive i politik.

De litauerske repræsentanter fortalte, at Students Councils ikke havde meget at skulle have sagt, da alt bestemtes af regeringen.

95 elever fra hele landet vælges til Pupils Parliament. De arbejder som et rigtigt parlament, men har ingen indflydelse. I skolerne i Litauen havde man undervisning i borgerskab, og demokrati skal integreres i alle fag. Desværre har Litauen ingen unge frivillige – de unge spørger altid: »Hvad får jeg for det?«

I **Estland** har de unge en formel ret til at organisere sig. Hvor de unge føler, de bliver hørt, er det politiske liv aktivt. Det estiske skolesystem gør et stort arbejde ud af, at uddanne eleverne i demokrati. Således skal alle fag integrere demokrati i undervisningen – også i matematik! I et ungt demokrati som det estiske lægges også vægt på, at lærerne er demokratiske, idet de jo ikke har fået deres uddannelse, mens landet havde en fri forfatning.

Norsk ungdomsråd

En times kørsel fra Haugesund ligger den norske værtsorganisation Sveio Kommune. Sveio har 5.400 indbyggere, og indbyggerantallet er steget med 3,3% sidste år. Det er hovedsageligt unge familier med

Folkevirkes næstformand Jeanne Bau-Madsen forklarer, hvordan det danske elevrådssystem fungerer som led i den demokratiske opdragelse.

børn, der flytter til byen. Ud til byens gader lå der smukke gamle træhuse, men husrækkerne var afbrudt af betonbyggeri fra 70'erne. Byen har en stor havn, som bærer præg af offshore aktiviteter.

Skolen i **Norge** har ændret sig fra et militaristisk til et demokratisk system. Der afholdes seminarer for lærere, så de bliver uddannede som ledere – demokratiske ledere. I Sveio har skolevæsnet dannet et ungdomsråd af 14- til 19-årige unge. Det er repræsentanter, der er valgt på kommunens skoler, der deltager i møder på byens rådhus. I rådet skal der være lighed mellem kønnene. Der skal derfor være mindst 40% af hvert køn. De unge deltagere fik indprentet, at i et demokrati er det flertallet, der bestemmer, men man skal altid huske, at man selv kan blive et mindretal!

Vi overværede et møde i Ungdomsrådet. Mødet foregik om eftermiddagen – altså efter skoletid. De unge samledes på et pizzeria, hvor de fik pizza på kommunens regning. Møderne foregik på byens rådhus. Rådet havde 17 valgte medlemmer, som sad omkring et bord. Bag dem

var interesserede unge, som kunne få en plads ved bordet, hvis der var nogle fraværende i rådet. Mødet startede med navneopråb foretaget af formanden. Derefter blev de ledige pladser ved bordet fyldt ud og en referent meldte sig frivilligt til at skrive et beslutningsreferat. Af hensyn til os foregik alt på engelsk. En dagsorden var blevet tilsendt før mødet til rådets medlemmer. Første punkt drejede sig om en tur til Oslo, hvor der ikke havde meldt sig nok deltagere. Man enedes om at prøve at arrangere turen til efteråret. En deltager klagede over busservicen fra yderdistrikterne. De norske værter kunne fortælle, at borgmesteren arbejdede med sagen.

Der var mange andre punkter på dagsordenen. Man diskuterede uddeling af et legat for god opførsel, et diskotek i byen gik ikke så godt, så de unge ønskede hjælp til at drive det, hærværk på skolerne blev diskuteret etc. Ved nye forslag havde forslagsstillerne skrevet en side om sagen. Derefter var det hans job at forelægge sagen for rådet.

Glimt fra Haugesund.

Det var tydeligt, at Ungdomsrådet havde en forventning om at blive hørt. Kommunens repræsentant lovede at gå videre med nye sager og havde svar med på spørgsmål til kommunen. Rådet havde en mindre bevilling på kommunens budget, hvilket gjorde det muligt at købe pizzaer og dække andre udgifter, rådet måtte have. Mødet blev afholdt meget professionelt efter regler for et demokratisk møde og deltagerne – hvor de fleste var drenge – tog deres job alvorligt.

Historiske steder

På besøgets næste dag besøgte vi først Haraldshaugen. Dette var en 17 meter højt granitobelisk omringet af 29 stenmonumenter – et fra hver region i Norge og fremstillet af en stenart fra området. Monumentet var rejst i 1872 i 1000-året for Harald Hårfagers død. Han var den vikingekonge, der forenede

Norge til et kongerige. Kongen, mener man, er begravet i Haugesund.

Vores vært fortalte, at Anden Verdenskrig var en del af Norges historie, som, man mente, var vigtig at huske. Vi besøgte derfor Arquebus Krigshistoriske Museum, som er et af Norges største museer, som fortæller om modstandsbevægelsen under krigen. Museet fortæller den dramatiske historie ved bl.a. at vise tableauer fra hverdagslivet, handelsflådens medvirken, våbenedkastning og hemmelige radiokommunikation. Man kunne se, at det var et levende og velbesøgt museum. Det blev besøgt af mange skoleklasser, som havde lavet opgaver med museet som informationskilde. Disse var blevet mangfoldiggjort og kunne købes i museumsbutikken.

Vores tur fortsatte ind i Åkrafjord. Fjorden er smal med næsten lod-

rette sider og en vild og smuk natur. Vi så det 5. højeste vandfald i Norge kaldet Langfoss vandfaldet. Men det var bemærkelsesværdigt, at der ikke var vandfugle, svaner, ænder eller gæs. Det var fordi, at fjorden var meget dyb, så svømmefuglene kunne ikke spise vandplanter og fisk i overfladen.

Norsk nationaldag

Næste dag var det 17. maj. Denne dag fejres over hele Norge 17. maj 1814 fik Norge en fri forfatning – den frieste forfatning i Europa. Desværre varede det kun få uger, før forfatningen blev sat ud af drift. I Wien havde herskerne i Europa efter Napoleonskrigene bestemt, at Norge skulle være en del af Sverige. Den norske konge blev sendt hjem til Danmark, hvor han kom fra, og det varede indtil 1915, før Norge blev selvstændigt.

At opleve 17. maj i Norge er helt specielt. Alle er af huse og iklædt nationaldragter. De mænd, der ikke havde nationaldragt på, var i hvid skjorte, slips og jakkesæt fra morgenstunden. Alle sagde: »Gratulerer« til hinanden. Fra klokken 7.00 begyndte folk at gå i optog rundt om i byen. Der blev holdt taler, spillet i brassbands og gået i procession. Dette fortsatte hele dagen – vel at mærke i øsregn!

Da vi rejste hjem, var det med arrangørernes ord om, at demokratiet var meget vigtigt for Norge og nordmændene.

Derfor fejrer man 17. maj.

Derfor sørger man for, at næste generation ikke glemmer Anden Verdenskrig

Derfor lærer man de unge, at demokrati er noget, der skal læres.

Besøg på Krigshistorisk Museum, hvor den norske vært Olav Bergmål viser rundt.

Lene Glistrup er død

Af Annemarie Balle

Folkevirke måtte i juni sige farvel til et af sine meget aktive medlemmer – Lene Glistrup, som blev 87 år.

Lene Glistrup var i mere end 25 år medlem af Folkevirke, hvor hun deltog i aktiviteterne med stor entusiasme og en smittende glæde.

Folkevirke fik i alle årene stor glæde af Lene Glistrups sociale engagement og debatlyst. Folkevirkes aktiviteter går på tværs af alle skel – også de politiske – og netop i Folkevirke kunne Lene Glistrup fordomsfrit gå ind i mange debatter.

Nogle af hendes foretrukne engagementer i Folkevirke var de årlige ugemøder på landets højskoler, hvor Lene Glistrup bl.a. holdt kurser i, hvordan man bedst tager ordet i større forsamlinger. Her var hendes idérigdom stor, når hun skulle finde på emner, som deltagerne skulle tale om.

Få måneder før sin død deltog Folkevirker Lene Glistrup i Folkevirkes møde i Gentofte Kirke. Her ses hun (t.h.) i samtale med billedkunstner Grete Balle.

Også morgengymnastikken deltog hun i med stor begejstring. En anden aktivitet, som fyldte meget i Lene Glistrups Folkevirkeliv, var de årlige lejre for bedsteforældre og børnebørn. Lejre, som i sin tid blev startet af lægen Esther

Møller, og som Lene Glistrup førte videre. Hun var aktiv i både fundraising og den praktiske gennemførelse af lejrene. Også her viste hun stor idérigdom, når der skulle planlægges aktiviteter for børn og bedsteforældre.

Lene Glistrup var bl.a. i flere år med i ledergruppen af en BB-lejr på Fyn. En lejr, som hun også sikrede ekstra penge til bl.a. den ugentlige bustur. Her var det især Velux-fonden, som hun havde en tæt kontakt til. I løbet af BB-lejrene deltog hun altid ivrigt i sportsdagen, hvor hun bl.a. i en alder af 85 år vandt disciplinen skateboard på maven. Hun holdt et par års pause, fordi hendes børnebørn blev for gamle til at deltage i lejren. Hun drømte om at deltage igen i år – denne gang med et oldebarn.

Sidst kan det nævnes, at Lene Glistrup var en ivrig gæst til Folkevirkes møder i Lyngbykredsen. Senest tog hun sin cykel i februar til et møde i Gentofte Kirke for at høre om kirkekunst.

A screenshot of the Folkevirke website. The browser address bar shows 'www.folkevirke.dk'. The website header features the 'Folkevirke' logo in red text on a light green background. Below the logo is a navigation menu with links: 'Forside', 'Nyheder', 'Om Folkevirke', 'Aktivitater', 'Folkevirke', 'Internationalt', 'Organisationer', 'Kontakt', and 'Global'. The main content area has three columns. The left column is titled 'Kulturelt kalejdoskop' and has a date '22. juni 2013'. The middle column is titled 'Velkommen til Folkevirke'. The right column is titled 'Folkevirke internationalt'. A light blue speech bubble with a red pushpin is overlaid on the page, containing the text: 'TJEK VORES HJEMMESIDE FOR ARRANGEMENTER OG SENESTE NYT!'.

Det sker i Folkevirke i de næste måneder...

REGION HOVEDSTADEN

BORNHOLM

Kontakt:

Marianne Kofod Pedersen,
Svanekevej 32, 3740 Svaneke,
☎ 56 49 21 65

KØBENHAVN

»På Folkevirke«

Niels Hemmingsens Gade 10,
1153 København K.

10. september kl. 16-19

»Kvinde kend din ret!«

- debat om bl.a. daglig økonomi og boligøkonomi. Oplæg ved kredit-specialist Karin Steffensen fra Nykredit.

17. september kl. 16-19

»Kvinde kend din ret!«

- debat om bl.a. pensionsregler, opsparingsordninger, pensionsforsikringer og alderspension. Oplæg ved seniorformuerådgiver Johnny Kirkeby fra Nykredit.

20. september kl. 14

Omvisning i Bjørn Wiinblads Hus. Derefter frokost på Frilandsmuseet i Kgs. Lyngby. Mødested foran Bjørn Wiinblads Hus. Tilmelding senest den 1. september til Folkevirkes kontor. Bemærk mødested, som IKKE er på Folkevirke.

24. september kl. 16-19

»Kvinde kend din ret!«

Cand. jur. Anna Nørgaard Staun vil holde oplæg om emnet »Pensionsrettigheder ved ægtefælleskift«.

1. oktober kl. 17-19

Landskabsarkitekt Kirsten Lund-Andersen fortæller om Historiske Haver.

Tilmelding og yderligere oplysninger hos Folkevirke, Niels Hemmingsens Gade 10, 3. sal, 1153 København K. eller ved henvendelse til Jeanne Bau-Madsen, ☎ 45 85 65 92. Send evt. en mail til folkevirke@folkevirke.dk

Folkevirkes Litteraturkreds i København

Mødestedet er Folkevirke, Niels Hemmingsens Gade 10, 3. sal, 1153 København K.
☎ 33 32 83 11

Vi mødes på torsdage
kl. 12-14.30.

Halvårskontingentet er kr. 250,-

Kontakt:

Britta Poulsen, ☎ 46 36 56 32

KØBENHAVNS VESTEEN Litteraturkreds

Møderne holdes den sidste tirsdag i hver måned, kl. 14-17. Med mindre andet er nævnt, så holdes alle møder kl. 14 til 17 i Glostrup Fritidscenter mødelokale 3.

Tilmelding og kontakt:

Formand Ellen Kristiansen,
Vegavænget 11, 2620 Albertslund,
☎ 43 64 62 07

Næstformand Ingelise Olsen
Kasserer Ellis Grønvold
Suppleant/revisor
Anne Birthe Kyed

LYNGBY

20. september kl. 14.00

Folkevirke i Lyngby besøger Wiinblads Hus. Der er et begrænset antal pladser, så hurtig tilmelding tilrådes. Der er mulighed for frokost på Frilandsmuseet.

16. november kl. 15-17

Tore Leifer lægger op til debat om George Gershwins Porgy og Bess. Mødested: Fuglevad Mølle, Møllevej 4 i Kgs. Lyngby.

Kontakt:

Formand Jeanne Bau-Madsen,
☎ 45 85 65 92
Kasserer Annette Albrecht,
☎ 45 87 43 67
Ella Buck,
☎ 45 82 22 42
Lene Hjeds,
☎ 45 81 61 31
Eva Ladekarl,
☎ 45 87 73 77
Doris Thye-Petersen,
☎ 45 81 44 18

REGION NORDJYLLAND

FOLKEVIRKE VESTHIMMERLAND

Med mindre andet er nævnt, foregår alle møder på Hotel Farsø kl. 14-16.

Alle er velkomne. Entre samt kaffe/te med kage, kr. 75,-

9. september kl. 19.30

Forfatter, litteraturredaktør på Berlingske Tidende, ph.d. i nordisk litteratur Jens Andersen, København. Emne: »M – 40 år på tronen«. Et foredrag om H.M. Dronningen som monark og kunstner. Arrangementet foregår på Kimbrerkroen, Aars.

7. oktober

Forfatter og fortæller Doris Ottesen, Æreskøbing. Emne: »Barmhjertighed – En fortælling om Kerstin Ekman og hendes forfatterskab«.

4. november

Sognepræst Jens Christian Bach Iversen, Kolding.

Landet over
tilrettelægger Folkevirke
møder, foredragsrækker,
studiekredse, temamøder,
kurser og lejre,
hvor alle kan deltage.

Ved redaktionens slutning
forelå der oplysninger
om disse arrangementer.

Mere detaljerede oplysninger kan
fås ved henvendelse til
Folkevirkes kontor,
Niels Hemmingsens Gade 10, 3. sal,
1153 København K,
telefon 33 32 83 11
(bedst mandage, tirsdage og
onsdage mellem kl. 9 og 16)
eller på e-mail:
folkevirke@folkevirke.dk

Folkevirkes møder former sig som
åbne debatter om aktuelle emner,
hvor deltagerne som regel
tager udgangspunkt i et oplæg.
Folkevirkes møder er åbne
for alle interesserede!

Emne: »Søskenderelationer – og søskendejalousi fra de bibelske beretninger til den moderne hverdag« – krydret med glimt fra litteratur og film.

2. december

Mette Dam og Brian Svendsen, Overlade.

Emne: »Der er noget i luften«. Tag med på en musikalsk rejse, når duoen Mette Dam og Brian Svendsen finder julestemningen frem! Der bliver mulighed for at lytte til og synge med på julens kendte og ukendte sange.

Kontakt:

Formand Karen Pihlkjær, Stenildhøjvej 48a, 9600 Aars
☎ 98 66 16 80
kk@pihlkjaer.com
Kasserer Mona Bach Jensen, Aalborgvej 4, Hornum, 9600 Aars
☎ 22 40 29 58
Mona22402958@gmail.com
Sekretær Lone Nørgaard, Svoldrupvej 122, Vognsild, 9600 Aars
☎ 98 65 82 57
pno@nypost.dk
Best.medlem Kirsten Madsen, Kirkebakken 15, V. Hornum, 9640 Farsø
☎ 98 66 30 24
kjma@mail.dk
Best.medlem Sonja Feldt Petersen, Fasanvej 10, Gedsted, 9620 Aalestrup
☎ 50 15 90 57
sonja@fasanvej.dk
Best.medlem Tove Kristensen, Hans Egedes Vej 120, 9600 Aars
☎ 98 62 66 10
Tove.kristensen2@skolekom.dk
Suppleant Lisbet Andersen, Løgstørvej 140, Trend, 9640 Farsø
☎ 22 96 84 80
lisbetandersen@live.dk
Suppleant Lisbeth Nøhr, Hestbækvej 255, 9640 Farsø
☎ 98 63 19 34
liscare@jubii.dk

Vesthimmerlands Litteraturkreds

Kredsen mødes i Dronning Ingrid Hallen, Farsø, hvor alle møder starter kl. 14.00, med mindre andet oplyses.

Kontakt:

Inger Olsen,
☎ 98 63 34 34
Kirsten Madsen,
☎ 98 66 30 24

REGION MIDTJYLLAND

HERNING

Møderne er ca. hver anden torsdag. Mødetid kl. 14-16. Man er velkommen til at møde ½ time før. Der er kaffepause på ca. 15 min., hvor man kan nyde sin medbragte kaffe. Medlemskontingent for hele sæsonen er kr. 200,00. Hvert møde koster kr. 30,00 for medlemmer og kr. 50,00 for ikke medlemmer.

Bestyrelse:

Formand Mona Haven Jensen, Dalgas Alle 2e, 4, 7400 Herning
☎ 97 12 17 45
Kasserer Tove Katstrup, Karen Blixens Vej 1p, 7430 Ikast
☎ 40 70 90 51
Sekretær Inge N. Pedersen, Herregårdsparken 5, 7400 Herning
☎ 97 12 74 04
joergennedergaard@post.tele.dk
Best.medlem Jutta Jørgensen, Fællestoften 4, 7400 Herning
☎ 97 26 80 18
Best.medlem Lene Lund Hansen, Emil Resensvej 47, 7400 Herning
☎ 97 12 98 82/29 92 58 50
lenelundhansen@yoymail.dk

HOLSTEBRO

Kontakt:
Karen Margrethe Madsen,
☎ 97 41 40 92

REGION VESTJYLLAND

LEMVIG

Kontakt:
Gunvor Fink Møller, Grummegårdsparken 25, Nørre Nissum, 7620 Lemvig
☎ 61 77 26 33
gunvor.fink.moeller@skolekom.dk

REGION SYDDANMARK

ODENSE

Litteraturkredsen fortsætter

Kontakt:
Ida Hansen, ☎ 66 11 23 71

REGION SJÆLLAND

ROSKILDE

Folkevirke i Roskilde indbyder til **samtalekreds** i litteratur.

Møderne afholdes tirsdage kl. 14.00-16.30 i Roskilde Biblioteks foredragssal, hvis ikke andet er nævnt. Der holdes kaffe-/tepause.

Prisen er kr. 35. Årskontingent er kr. 300 (dog kr. 150 for medlemmer af Folkevirke i København).

Kontakt:

Formand Annette Molin,
☎ 46 36 09 31
annette.molin9@gmail.com
Kasserer Britta Poulsen,
☎ 46 36 56 32
britta.poulsen@privat.dk
Sekretær Birgit Andersen,
☎ 46 78 74 96
birgit.andersen@it.dk
Kirsten Rudfeld,
☎ 46 35 68 91
rudfeld@webspeed.dk
Ester Aagaard,
☎ 46 75 75 41
esteraagaard@roas.dk
Suppleant Anni Gudmundsen,
☎ 22 23 50 61
annira@sol.dk
Inger Margrethe Christensen,
☎ 46 35 64 45
imc@ruc.dk

ØLSTED

Litteraturstudiekreds. Vi mødes hver 6. uge og planlægger fra gang til gang.
Kontakt:
Lis Timmermann,
Hermelinvej 9, 3310 Ølsted

UDLAND

GRØNLAND

Folkevirke i Nuuk

Kontakt:
Rebekka Olsvig,
Jens Kreutzmann Aqq 30,
postboks 575,
3900 Nuuk, Grønland

SES VI?

BEDSTEFORÆLDRE / BØRNEBØRN-LEJR 2013

Igen i år siger Folkevirke i skolernes efterårsferie velkommen til bedstemødre og bedstefædre med børnebørn og til »reservebedster« med slægtninges eller venners børn. Bedsteforældre/børnebørn-lejren arrangeres i samarbejde mellem bedsteforældre, børnebørn og lederne.

Lejren afholdes i skolernes efterårsferie **14.-18. oktober** i Vejlbj Fed ved Middelfart.

Lejrens adresse er:

DUI – LEG og VIRKEs Ferielejr
Vegavej 47, Vejlbj Fed, 5500 Middelfart

Prisen er **900 kr.** for voksne og **750 kr.** for hvert barn.

I prisen er bl.a. inkluderet: Overnatning i eget værelse, alle måltider, også mellemmåltider og drikkevarer som kaffe/te og saftvand.

Bindende tilmelding senest den 1. september 2013.

Flere oplysninger på Folkevirkes hjemmeside www.folkevirke.dk

